DE VOCABULIS

QUÆ

IN DUODECIMO SECULO ET IN TERTII DECIMI PRINCIPIO

A GALLIS GERMANI ASSUMPSERINT

THESIM

Facultati litterarum Universitatis Parisiensis

PROPONEBAT

F. PIQUET

PARISIIS

APUD ERNESTUM LEROUX, BIBLIOPOLAM

28, VIA BONAPARTE, 28

—

1898

DE VOCABULIS

QUÆ

IN DUODECIMO SECULO ET IN TERTII DECIMI PRINCIPIO

A GALLIS GERMANI ASSUMPSERINT

DE VOCABULIS

QUÆ

IN DUODECIMO SECULO ET IN TERTII DECIMI PRINCIPIO

A GALLIS GERMANI ASSUMPSERINT

THESIM

Facultati litterarum Universitatis Parisiensis

PROPONEBAT

F. PIQUET

PARISIIS

APUD ERNESTUM LEROUX, BIBLIOPOLAM

28, VIA BONAPARTE, 28

1898

VIRO DILECTISSIMO

H. LICHTENBERGER

GRATI DEVOTIQUE ANIMI PIGNUS

INDEX OPERUM

QUÆ MIHI SCRIBENTI PLURIMUM PROFUERUNT

Alex. : Lamprechts Alexander. Kinzel, 1885.

Athis u. Pr. : Athis und Prophilias. W. Grimm, 1846.

Bartsch : altfr. R. u. P. : Bartsch : altfranzösische Romanzen und Pastourellen, 1870.

Benecke W. : Benecke-Müller-Zarncke : Mittelhochdeutsches Wörterbuch, 1854.

Cang. : Du Cange : Glossarium mediae et infimae latinitatis, 1845.

Chr. Er. : Erec und Enide von Christian von Troyes. Foerster, 1890.

Ch. de R. : Chanson de Roland. Gauthier, 1872.

Diez Gr. : Grammaire des langues romanes, trad. A. Brachet et G. Paris, 1874.

Diez W. : Diez : Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen, 1887.

Eilh. : Eilhart von Oberge. Lichtenstein, 1878.

Eracl. : Eraclius. Graef, 1883.

Floyris : Floyris und Blancheflûr. Zeitsch. für d. Alt. 21, 320 sqq.

God. : Gottfried's von Strasburg Tristan. Bechstein, 1873.

Godefroy : Godefroy : Dictionnaire de l'ancienne langue française, 1881.

Graf Rud. : Graf Rudolph. W. Grimm, 1844.

Gudr. : Gudrun. Volmoller, 1845.

H. E. : Hartmann von Aue : Erec der wunderaere. Bech, 1867.

H. Gr. : Hartmann von Aue : Gregorius. Paul, 1882.

H. I. : Hartmann von Aue : Iwein. Bech, 1869.

Heinrich d. Glich. : Reinhart Fuchs. Reissenberger, 1886.

Herz. E. : Herzog Ernst. Bartsch, 1869.

Horning : ostfr. Dial. : Horning : Die ostfranzösischen Grenzdialecte.... 1887.

Kaindl : Zeitschrift für rom. Phil. 17, 355 sqq.

Kaiserchr. : Die Kaiserchronik. Diemer, 1849.
Kassewitz : Die Französischen Wörter im Mittelhochdeutschen, 1890.
Kauffmann : Geschichte der schwäbischen Mundart, 1890.
Lanz. : Lanzelet. Hahn, 1845.
Lexer W. : Lexer : Mittehochdeutsches Wörterbuch, 1872.
Maxeiner : Beiträge zur Geschichte der franz. Wörter im Mittehochdeutschen, 1897.
Marb. : Marbodus (v. infra Pannier).
Meyer-Lübke : Grammaire des langues romanes, trad. par E. Rabiet, 1889.
Nibl. : Das Nibelungenlied. Bartsch, 1866.
Pannier : Les lapidaires français du m. a., 1882.
P. : Parzival, Lachmann [3], 1872.
S. P. : Dictionnaire historique de l'ancien langage français, par Lacurne de Sainte-Palaye.
Roll. : Das Rolandslied. Bartsch, 1874.
T. : Titurel : Lachmann [3], 1872.
Wace Br. : Le roman de Brut par Wace. Le Roux de Lincy, 1838.
Wackern. altfr. L. u. L. : Wackernagel : Altfranzösische Lieder und Leiche, 1846.
Wackern. Umd. : Wackernagel : Die Umdeutschung fremder Wörter. Kleinere Schriften, III.
Weinh. : al. Gr. : Weinhold : Alemannische Grammatik, 1863.
Weinh. : b. Gr. : Weinhold : Bairisch Grammatik, 1867.
Weinh. : mhd. Gr. : Weinhold : Mittelhochdeutsche Grammatik, 1883.
Wiener : Wiener : French Words in Wolfram von Eschenbach. American Journal of Philology, XVI, 3.
Wig. : Wigalois. Pfeiffer, 1847.
W. : Willehalm. Lachmann [3], 1872.
Wilm. d. Gram. : W. Wilmanns deutsche Grammatik, 1897.

DE VOCABULIS

QUÆ

IN DUODECIMO SECULO ET IN TERTII DECIMI PRINCIPIO

A GALLIS GERMANI ASSUMPSERINT

CAPUT I

Quibus rerum seu publicarum seu privatarum consuetudinibus Galli Germanique inter se conjuncti sint et quatenus Gallorum mores litterasque Germani imitati sint.

A medii ævi principio litteras germanicas manifesto apparet multa e Gallorum seu poematibus seu artibus seu moribus mutuatas esse. Cur autem res ita sese habeat facile intelligitur. Gallia enim, cum omni humanitatis cultu, a Romanis tradito, expolita esset, et res ita secundas gessisset ut apud omnes populos magna auctoritate floreret, Germaniam multum laude et dignitate antecellebat[1]. Germani autem, quod ingenio tardiores erant, finitimæ gentis opera imitanda sibi proposuerunt. Quin etiam quarumdam rerum seu privatarum seu publicarum consuetudines Germanos et Gallos ita conjunxerunt, ut ex illis ambobus populis rudior totus ad politioris imitationem lege necessaria nixus sit.

Sic anno 1033 Conradus II imperator suæ potestati Burgundiam subjecit, cujus incolæ plerique gallici generis erant; inter eos autem, duodecimo seculo ineunte, *Albericus* floruit qui de Alexandro Magno poema scripsit.

Iisdem fere temporibus, Germanorum principes quidam galli-

1. Car en anciens escris — Trueve on que tousjours a esté — France la flours et la purté — D'armes, d'onnour, de gentillece, — De courtoisie et de largece; — Ce est la touche et l'essemplaire. — De ce qu'on doit laissier et faire (*Cleomadès*, 255).

cas uxores ducebant, quæ quidem in Germaniam suos mores, suaque studia intulerunt. Sic anno 1043 Agnetem de Pictavis uxorem Henricus III imperator ducebat. Sic etiam insequente seculo Henricus, Britannorum rex, qui multum gallicarum litterarum studiosus erat, Mathildam, suam filiam, Henrico V in matrimonium collocavit. Quin etiam paulo post Frederico II Beatrix, Reginaldi filia, nubebat. Adde quod Otto I atque Otto II, Meraniæ principes, uxores gallicas duxerunt.

Sed cum uxores illæ omni humanitate doctrinaque politæ, litterarum studium longe lateque per Germaniam propagaverunt, tum gallicorum poetarum ipsorum Germaniam iisdem temporibus peragrantium poemata nota esse cœperunt. Nemini vero veniat in mentem illos, e patria eo consilio profectos esse, ut humanitatem disciplinamque e germanicis fontibus haurirent. Nam constat quantuli Galli tunc Germanos facerent, quippe quos reprehenderent quod barbari essent atque, dum loquerentur, canes latrantes imitarentur [1]. Quid plura? Nomen ipsum Germanorum pro opprobrio ducebant [2]. Illos autem inter poetas qui Germaniam viserunt Guyot de Provino qui Moguntiæ aderat per illos festos dies cum « anno 1184 imperator Fredericus in Pentecoste cum Beatrice regina et cum omnibus regni Principibus Moguntiæ curiam gloriosissime celebrans duos filios suos gladio accinxit [3] » et Peire Vidal [4] qui Germanorum imperatoris, scilicet Henrici VI, familiaritate utebatur, in primis referri debent.

Quemadmodum nonnulli inter Gallos Germaniam, ita inter Germanos multi Galliam adierunt. Sic Fredericus de Hausen Fredericum qui « Barberousse » dicitur per Galliam anno 1178 iter facientem comitatus est [5]. Sic etiam Hartmannum de Aue licet nobis existimare in illa Galliæ parte quæ in Septentriones spectat aliquantisper commoratum esse. Sic Waltherius de Vogelweide se « a Sequana usque ad Murram [6] » iter fecisse profi-

1. V. Peire Vidal : *Bon' aventura.* — 2. « Li messagiers ne samble pas Tiois » (*R. de Cambr.*, 2146); « Et si ostage Yolant.... — Elle n'est pas d'Alemaigne » (*Li tornois des dames*); « Parmi le cors ot XV. plaies grans; — De la menor morust uns Alemans » (*Alisc.*, p 23). Cf. quoque J. Grimm, *Reinh.*, LXXIX. — 3. *Ann. Bosov.* V. Schultz, I, 182. — 4. V. Bartsch : *Peire Vidal's Lieder*, Einleit., 54. — 5. Lehfeld, *P. B. B.*, 2, p. 348. — 6. « Ich hân gemerket von der Seine unz an die Muore. » (Pfeiffer, 118, 1.)

tetur. Alii etiam ita poemata gallica adamare cœperunt ut, quo majorem eorum scientiam haberent, in Galliam proficiscerentur.

His adde quod ab undecimi seculi principio non defuerunt clerici germanici generis qui Lanfranci aut Anselmæ de Angusta Pretoria aut Abelardi aut Guilhelmi de Conchis scholis interfuerint. Inter enim illorum auditores Germanos permultos fuisse Williramus auctor est, qui talia de Lanfranco dicit : « Ad quem audiendum cum multi nostratum confluant, spero quod ejus exemplo etiam in nobis provinciis ad multorum utilitatem industriæ suæ fructum producant [1]. » In Parisiorum autem scholis clerici cum rerum theologicarum scientiam consecuti sunt [2], tum in patrium sermonem multa opera quæ ad religionem pertinebant aut poemata in quibus de vita sanctorum agebatur transtulerunt [3]; quin architectonicæ rationis cognitione imbuti atque in profanarum litterarum studio versati erant, quæ apud gallicos clericos in aliquo honore tunc erant [4]. Sic poematis illius quod *Anegenge* inscribitur scriptorem Bernardi de Claravalle disciplina usum esse manifesto apparet [5].

Denique Germani principes et imperatores per Galliam sæpe iter fecerunt, quod quidem non parvi momenti ad id fuit, ut Germani nostros mores imitarentur nostrisque litteris studerent. Sic Henricus Superbus, cum Galliam anno 1131 adiisset, ubi poema illud quod *Chanson de Roland* inscribitur novit, primo in latinam, deinde in germanicam linguam Conrado vertendum dedit. Sic etiam Fredericus qui « Barberousse » dicitur tribus mensibus anni 1178 in Gallia commoratus est, acceptaque Arelate imperatoria corona, in multis Burgundiæ civitatibus aliquantisper sedem habuit [6].

Verumenimvero bella Sancti Sepulchri liberandi causa suscepta præsertim quibusdam consuetudinibus Galliam Germaniamque inter se sociaverunt; ex quibus bellum secundum in primis, per quod Ludovicus VII Gallorum rex et Conradus III Germanorum imperator copias suas junxerunt, causa fuit cur

1. Wackern. : *Altd. Pred.*, p. 322. — 2. *Zeitschr. f. d. A.*, 4, 496. — 3. Scherer und Müllenhof : *Denkmäler d. P. u. P.*[2], p. 7. — 4. G. Paris : *La litt. fr. au m. â.* : p. 17 sq. — 5. Golther : *Litt.gesch.*, p. 88. — 6. Lehfeld, *P. B. B.*, 2, p. 367 sq.

utriusque populi principes aliquid rationis inter se habuerint. Tunc Germani jam optimarum artium et litterarum studio ita trahebantur, ut ab illo Gallorum humano cultu non omnino abhorrerent. Torneamenta enim tunc apud Germanos in consuetudinem venire cœperant [1]. Quin etiam dum mores elegantiores fiebant, animi, concepta singulari quadam imagine perfecti, ad militum (*chevaliers*) virtutes magis magisque spectabant. Poema enim illud quod *Kaiserchronik* inscribitur, iisdem fere temporibus scriptum, indicio est animos ad morum comitatem cogitationumque dignitatem jam converti, atque homines, relicta antiqua ferocitate, modestiæ studiosos, mulierum conversatione et societate oblectari, quod idem confirmant illa carmina leporis plena quibus Germani nomen *Minnesang* dederunt. Inter omnes autem qui bello illi quod secundum religionis causa susceptum est adfuerunt, Alienor de Pictavis id maxime consecuta est ut poematum gallicorum studium ultra Galliæ fines longe lateque flueret; illa enim, cum magna urbanitate et insigni lepore esset, summam auctoritatem sibi conciliaverat, quod quidem in germanicis poematibus postea scriptis apparet [2]. Id autem pro certo affirmare licet, ab illa ætate Germanos Gallorum consuetudines imitatos esse et Gallica vocabula in sua poemata induxisse [3].

Non autem omnes Galliæ provinciæ eo cultu expolitæ erant ut Germani eumdem fructum inde perciperent. Sed in Campania præsertim, exeunte duodecimo seculo, litteræ in magno honore fuerunt; e qua, præter eos qui *ribaldi* dicuntur et magnam famam tunc consecuti sunt, oriundus erat et Christianus ille de Trecis, cujus pleraque poemata in germanicam linguam versa sunt. Cultus autem et humanitatis ne Flandria quidem expers erat; quæ quidem, Germaniæ finitima, et opibus opulenta et multis nobilibus divitibusque civibus frequentissima erat qui litterarum studiosissimi erant : itaque in ea provincia primum torneamenta fieri cœperunt, militesque insignissimis omnium virtutibus floruerunt, ejusque principes ipsi auctoritate pecu-

1. Lothario saxonico regnante (1125-1137). — 2. Scherer : *Gesch. d. d. Dicht. im 12. u. 13. Jht.*, p. 87 sq. — 3. Eilhart von Oberge : *Tristan* (Lichtenstein), CLXII sq.

niaque sua poetis maxime faverunt; unde facile intelligitur cur a lingua quæ *niederländisch* dicatur, quam incolarum plerique usurpabant, germanici poetæ seu materiam quorumdam poematum seu nonnulla vocabula mutuati sint [1]. Quin inter omnes urbanos poetas primus fuit Henricus de Veldeke qui circa Trajectum-ad-Mosam natus est; sic Conradus et Lamprechtus ab regione Rheno adjacenti oriundi sunt; adde quod in inferioris Rheni regionibus (*Niederrhein*) poema illud quod *Floyris* inscribitur compositum existimare licet [2]. Quin etiam antiquissima ex Germanorum epicis carminibus lingua eadem scripta sunt [3].

Non quidem sine causa nonnulli scriptores existimaverunt Galliam, quod militibus *(chevaliers)* floruerit, idcirco apud Germanos multum auctoritate valuisse [4]. Milites enim, omni vita atque cultu expoliti, morum comitate virtutumque excellentia ceteris hominibus qui tunc vivebant longe præstabant. Itaque eorum mox magna admiratio et imitatio facta est. Sic a Gallis Germani omnia quæ ad militum vivendi genus pertinebant, seu cultum ipsum, seu adoptionis solemnia, seu pugnandi rationem mutuati sunt. Nam multi auctores sunt gallicos milites apud Germanos multum auctoritate tunc potuisse. In poemate enim quod *Moritz von Crâûn* inscribitur hoc scriptum est, Galliam omnibus regnis præstare atque egregiis militum virtutibus maxime florere.

Cum autem in tali honore apud Germanos Gallorum usus atque litteræ essent, facile intelligitur Germanos magnopere nisos esse ut gallice scirent. Itaque magistros arcessebant a quibus gallicam linguam docerentur [5]. Ipsi vero adolescentes e Germania in Galliam mittebantur, in magistrorum gallicorum disciplinam tradendi, ut ex Henrici, qui « Leo » dicitur et Bajuvariæ præerat, epistola intelligi potest, Ludovico, Gallorum regi,

1. *Hübsch*, *törper*, *ors*, *wapen*, *muoten* (V. Lachm. *Zu Iw.* 5331). — 2. V. *Zeitschr. f. d. A*, 21, p. 311. — 3. Wackern. : *Altfr. L. u. L*, p. 199. — 4. Golther : *Litt.gesch.*, p. 185 sqq. — 5. *Tout droit a celui temps que je ci vous devis — Avoit une coutume ens el tyois païs, — Que tout li grant seignor, li comte et li marchis. — Avoient, entour aus, gent françoise tous dis — Pour aprendre françois leur filles et lor fils* » (*Li romans de Berte aus grans piés*, p. 10 (Paulin Paris, Paris, 1832).

gratias agentis, quod Germanos adolescentes benigno hospitio in Gallia excepisset [1], atque etiam ex alia illa epistola Thuringorum comitis, Ludovico duos ex filiis suis commendantis, quos in Galliam missurus esset [2]. Quin poetæ inter artes, quibus eorum poematum personæ ad humanitatem instituebantur, plerumque linguæ gallicæ studium collocaverunt [3]. Denique nonnullos Germanos gallice scivisse ex eo apparet, quod multi poetæ opera gallica germanice verterunt, quod non fecissent nisi linguam gallicam cognitam habuissent. Adde quod illorum poemata vocabulis abundant atque etiam versibus a gallica lingua sumptis, quorum significationem legentibus apertam fuisse verisimile est. Poetæ autem ipsi profitentur gallicis operibus lectis Germanos oblectari [4]. Cum autem omnes gallicam linguam intelligere non possent, in linguam germanicam multa gallica opera vertere opus fuit. Unde factum est ut omnia fere poetica genera nostra in Germaniam transferrentur. Sed cum nihil longius sit quam opera omnia a Gallis ascita persequi, inter ea dignissima quæ notentur referemus.

Primo enim quod ad epicum genus pertinet, gallicorum poematum, quæ *chansons de geste* dicuntur, multa in suam linguam Germani verterunt; sic etiam illa poemata, in quibus materiam seu latinam seu græcam scriptores tractaverant, mox translata, Germanis nota sunt. Poemata autem de Arthuro, cum magnam gloriam Christiano de Trecis atque aliis gallicis scriptoribus paraverunt, tum postea materiam maximis Germanorum poetis suppeditaverunt. Ita fit ut Hartmannus de Aue, Wolframus de Eschenbach et Godfridus de Argentorato poematum suorum materiam fere omnem a poematibus de Arthuro scriptis mutuati sint, quos magistros multi discipuli secuti sunt.

Jam vero poematum genus in quibus de sanctorum vita agitur, cum a principio in Gallia viguit, tum apud Germanos in magno

1. Prutz : *Friedr. I*, 3, 388. — 2. Wackern. : *Litt.gesch.* [2], p. 127. — 3. « *Man lêrt daz süeze kindelin — Kriechisch, wälisch und latîn* » (*Mai u. Beafl.*, p. 195, 1); « *daz kint bât si dô lîren — beide welhisch und latîn* » (*Herz. E*, p. 16, 70); « *Tristan, ich horte dich doch ê — britunisch singen und gâlois, — guot latîne und franzois : — kanst dû die sprâche? herre jâ, — billîche wol.* » (*Trist.* God., 3688 sqq.) — 4. Cf. *H. I.*, 6455 sqq.

honore fuit. Non autem facile discerni potest quid de gallicis fontibus, quid de latinis Germani hauserint. Nobis tamen suspicari licet Germanos, multo magis quam doctis quibusdam vulgo videtur, Gallorum imitatores fuisse. Sic diu hic opinionis error fuit Hartmannum hujus libri qui *Gregorius* inscribitur materiam a latino poemate mutuatum esse. Nunc autem inter omnes constat illum librum e gallici poematis translatione exstitisse. Aliquando tamen quoddam poema primo germanice scriptum videtur, quod quidem ita fit propterea quod poematis illius codex primus gallice scriptus periit. Sic illud poema quod *Kaiserchronik* inscribitur, circiter annum 1135 scriptum, commentitiis rebus abundat, inter quas multæ de gallicis fontibus sumptæ sunt. Ceterum nonnulla dicta indicio sunt, eum qui illud poema composuerit litterarum gallicarum scientiam penitus habuisse; quod ut uno quodam exemplo luculento confirmemus, aliquo loco fert ille obsessos, rupto, per quem ministrarentur vinum et aqua, quodam alveo, tunc ad deditionem redactos esse, quod certo ad Arelatis obsidionem refertur [1].

Quin poematum materiam quæ *fableaux* dicuntur a Gallis acceptam esse videmus [2].

Quod autem ad carmina lyrica pertinet, in hoc quoque genere Germanos ad Gallorum exemplum nisos esse apparet. Hoc enim ita sese habere Wackernagel abhinc annos quinquagenos jam confitebatur; quod postea a quibusdam in dubium vocatum, argumentis firmis, A. Jeanroy confirmavit [3]. Ille enim ex argumentorum similitudine (p. 278 sqq.), atque omnium rerum quæ ad comitatem et ad amorem pertinent (p. 285 sqq.) et e quadam seu sententiarum seu vocabulorum communitate (p. 289 sqq.) acute concludit, poetas, quibus Germani nomen *Minnesinger* dederunt, eadem poematum materia formaque ac lyrici gallici poetæ (*trouvères* vel *troubadours*) usos esse.

In omnibus ceterum illis, quæ diximus, poematibus, in epicis præsertim, invenire est quasdam et locutiones et sententias quas nemini dubium est quin a Gallis Germani mutuati sint.

1. P. Meyer, *Rom.*, I, p. 56 sq. — 2. V. Goed. *Grdr.* [1] I, § 72, 2. — 3. A. Jeanroy : *Les origines de la poésie lyrique en France au moyen âge.*

Sic : *vair et gris — bunt unde grâ; quérir aventure — âventiure suochen; reis empereire — kuninc admirâte* (*Roll.*, 6725 N.); *cortois — hovesch; fiancier — sicherheit tuon; un chevalier de sa main — ein helet ze sînen hanten* (*Roll.*, 2940); *escrier l'enseigne — zeichen ruofen; partir le jeu — ein spiel teilen* [1]; *entrebaisier — underküssen; contreval — ze tal; fervestu — îsenwât* (*H. Er.*, 4157); *îsengwant H. Er.*, 6689); *sablon* (arena) — *sant* (*H. I.*, 5337 [2].

Cum germanicus poeta fingit virum affectibus contrariis et inter se discedentibus commoveri et interdum exponit unde nascantur, gallicos poetas imitatur (V. *Eilh.*, Lichtenst., CLXXIII, sq.) : *De ceste chose sanz dotance — L'emperere a joie et pesance — Joie a por ce que il antant — Que ses fiz a proëce antant — Et pesance de l'autre part — Por ce que de lui se départ* (*Cligés*, 169 sqq.). Cum Henricus de Morungen Narcissi fabulæ alludens dixit : « *sam ein kint daz wîzheit unversunnen — sînen schaten ersach in einem brunnen — und den minnen muose uns an sînen tôt* (*M. S. F.*, 145 : 23 sqq.), non sane ignorabat hos versus quos legimus in poemate quod *Cligés* inscribitur : « *Plus estoit biaus et avenanz — Que Narcisus qui desoz l'orme — Vit an la fontainne sa forme — Si l'ama tant, quant il la vit, — Qu'il an fu morz si com an dit. — Por tant qu'il ne la pot avoir* » (2766 sqq.). Cum Hartmannus definiendo gallicum vocabulum explicat (*Er.* 8001 sqq.), Wacii exemplo id facit : *urbs est latins, citez romans — Cestre est anglois, kaër bretanz ;* etc. (Wace, *Br.*, 1263 sqq.), item Henricus de Veldeke et alii cum verba latina vulgari linguæ miscent, Wacii vestigia insequuntur qui dixit : « *A cel tans regnoit Salomons — Qui fonda templum domini* (Wace, *Br.*, 1660 sq.)

Nec minus constat Germanos Gallorum vestigiis ingressos esse cum modum moderationemque laudant : « *Melz valt mesure que ne fait estultie* » (*Ch. de Rol.*, 1725) — « *alles dingis mâze — gezimet mannegliche* » (*Alex.*, Lampr., 4871 sq.), cum Famam inducunt personam (Wace, *Br.*, 4663 sqq. — *H. Er.*, 2515 sqq.), cum sententias quasdam quæ ad mores pertinent carminibus

1. Lachmannus hæc refert ex Joinvilla excerpta, sed eadem antiquius usurpata esse constat : « *n'est pas a droit partiz le jeuz — D'un chevalier ancontre trois* » (Chr. *Er.*, 2836). — 2. V. quoque *R. de Camb.* (3448), Jeanroy : *Origines*, etc., p. 291 sqq. et Wackern. : *Altfr. L. u. L.*, p. 198.

inserunt : « *Contre orgilleus fu orgillos — Et contre humble dols et pitos* » (Wace, *Br.*, 9253 sq.) — « *Wis den herren starc, den armen guot* » (*H. Greg.* 252).

Quod ad dicendi genus pertinet, satis sit enumerare cum rerum ad vitæ usum pertinentium, tum animi ejusque motuum habituumque descriptiones, in narrando abundantiam, ***stychomythiam*** (seu sermones alternos, in quibus colloquentes singulis vel binis versibus utuntur), crebras sententias, rationem dicendi subtilem [1], frequentem usum ***parenthesis***, ***revocationem*** (quæ fit cum duæ sententiæ continuæ sibi adversantur) [2], versus usurpationem qui dicitur *orphanus* (*waise*), quæ omnia a Gallis, apud quos prius in usu erant, postea Germani mutuati sunt. Non operæ pretium est sæpius dicere quod critici alii sæpe dictitarunt [3].

Quo ex tempore Germani Gallos imitari cœperint subtiliter exsequi, et omnia quæ ad illam imitationem pertinent, temporum ordine servato, narrare, difficillimi quidem vanique laboris esse nobis videtur. Ratio tamen temporum ita conjectura colligi potest ut a vero non omnino abhorreamus. Verba enim germanica de fontibus gallicis sumpta quæ infra enumeraturi sumus [4], non parvi sunt auxilii ad id ut temporum ordinem paulum noverimus. Nam circiter medium duodecimum seculum poemata gallica primum germanice versa sunt. Quin circiter annum 1135 Conradus ad suorum civium institutionem illud poema, quod gallice *Chanson de Roland* dicitur, vertebat. Sed jam antea profecto Gallos Germani imitati erant : in Conradi enim opere nonnulla vocabula gallica sicut *favelîe*, *vassal*, *Montjoie* insunt ; quod quidem non ita fuisset si ea vocabula legentes non intellexissent. Ceterum certo scimus ante annum 1100 ipsum vocabula *palas*, *balas*, *massenîe* in Germaniam illata esse. Jam enim antea diphthongus *ai* in illis verbis *a* sonabat, qua appellatione postea Germani usi sunt.

Præterea quædam carmina ab ultimis temporibus, quanquam

1. V. Scherer : *Gesch. d. d. Dicht. im 12. 13. Jht.*, p. 88. — 2 V. Burdach : *Reinmar und Walther*, p. 71. — 3. V. Wackern., op. cit.; Jeanroy, op. cit ; Michel : *Heinrich von Morungen und die Troubadours;* Golther, *Litt.gesch.*, p. 252 sqq. — 4. V. Index vocabulorum gallicorum quibus germanici poetæ usi sunt.

insequenti tantum ætate in ore hominum versata, germanice translata erant. Sic in *Erec* suo Hartmannus facit servum, dum equum ad aquarium ducit, quamdam *rotewange* canentem atque in *Tristan* Godfridus Isoltam *pastûrele* canentem facit : ex quo intelligitur hoc carminum genus jamdiu antea vulgatum esse.

Sed quanquam poemati quod *Rolandslied* inscribitur nonnulla gallica jam vocabula insunt, in *Alexandro* tamen quem Lamprechtus fere iisdem temporibus scripsit paulo pauciora inveniuntur; cur autem res ita se habeat me fugit. Sed in poemate quod *Kaiserchronik* inscribitur pauca gallica verba apparere propterea quod non e gallica lingua versum est intelligimus.

Adde quod *Tristan*, quem Eilhart de Oberge circiter annum 1170 scripsit, aut *Eneide*, cujus priorem partem ante annum 1174, alteram vero circiter annum 1190, Veldeke scripsit, jam vocabulis gallicis abundant. Veldeke enim, qui a Trajecto-ad-Mosam oriundus erat, cum gallico cultu expolitus esset, primus perfecit ut Germanis comitatis studium omnino accederet. Sic ille in patria lingua vocabulis *dorpelîch* et *hovesch* expressit idem quod vocabulis gallicis *courtois* et *vilain* significatur. Sic etiam ab illo magnopere humanitatis studium (apud eum *blîschaft*) commendatum est. Jam vero multa vocabula a Gallis ita sumpsit, ut in carminibus lyricis ipsis quædam adhibuerit, cum tamen omnes fere lyrici poetæ eadem vitare solerent [1].

Jam autem ab illa ætate in omnium ore vocabula gallica versabantur, et in primis iis, qui poemata de Arthuro scripta composuerunt, probabantur. Sic sua poemata Hartmannus Godfridusque illis vocabulis perfuderunt. Imo quidem Volframus eorumdem immodico usu fastidium movet. Illos autem ad imitationem multi discipuli proposuerunt. Sic Ulricus de Zatzikhoven et Wirnt de Gravenberg gallicorum vocabulorum usum pro necessario poematum ornamento ducere videntur, quantum ex indice infra scripto suspicari possumus; germanica poemata ipsa quæ *Nibelungenlied* vel *Gudrun* inscribuntur seu sermonis seu morum gallicorum imitatione abundant.

1. *Poisûn*, *M. S. F.*, 59, 1; *merlikín*, *M. S. F.*, 59, 27; (*misse*) *prís*, *M. S. F.*, 62, 15; *amís*, *M. S. F.*, 62, 16.

Constat quidem e Gallorum imitatione magna commoda Germanis exstitisse, quorum mox poemata emendato atque puro dicendi genere floruerint, quod non tam mature consecuti essent, si proprio ingenio tantum fisi essent. Ita factum est ut medio ævo litteræ germanicæ tum maxime floruerint, cum Gallorum vita cultusque summa auctoritate polluerint. Hæc tamen imitandi consuetudo paulatim adeo vitiosa et fastidiosa facta est, ut ab ea Germanos avertere quidam omni ope tentaverint. Sic *Wernher der Gartenære* et *Tannhûser* iis illudunt qui germanico sermoni vocabula gallica admisceant [1].

Itaque sensim ab illa vitiosa consuetudine ita discessum est, ut ex omnibus vocabulis quæ in germanicam linguam Godfridus, Wolframus atque alii transtulerunt, paucissima in lingua germanica recentiori manserint.

1. *Ein* riviere *ich dâ gesach — durch den* fôres *gieng ein bach — zetal übr' ein* plâniure — *ich sleich ir nâch unz ich si fant die schoenen* crêâtiure. — *bî dem* fontâne *saz diu klâre süeze von* faitiure (Tannh.).

CAPUT II

De vocabulis Gallicis in Germanicam linguam translatis.

Antequam in studium singulorum gallicorum verborum quæ in germanica poemata translata sunt incumbere instituo, quædam primo dicam ad meum propositum demonstrandum utilia. Nam mihi vocabulorum illorum gallicorum indicem facere conanti visum est, quemadmodum vocabula quædam sine dubio a Gallis accepta liceat affirmare, sic quædam alia utrum de gallicis an latinis fontibus sumpta sint dubium esse. Ergo auctoribus Frantz [1], Wackernagel [2] et Kluge [3], in illo indice nullam mentionem illorum vocabulorum feci quæ in ***althochdeutsch*** illata sunt; sic ***kamerare, kanzelaer, grîf, scepter, permint, planke, philosophie***, etc.. omisi [4]. Ex iis autem vocabulis in hoc indice ea tantum retuli quæ, seu litterarum quarumdam mutationem, seu derivationem miram præbentia, dignissima sunt quæ notentur. Nomina quoque gemmarum retuli, quorum pleraque profecto Germanis per Gallos accesserunt. Quædam autem alia prætermisi, quæ, quia gallicorum vocabulorum modo desinunt, gallica origine esse putata sunt, cum reapse a Germania sint oriunda, cujusmodi sunt ***walkieren*** et ***balzieren***, quæ refert Steiner [5].

1. *Die lat. roman. Elemente im althochd.*, 1883. — 2. *Umdeutsch. fremder Wörter* (*Kleinere Schriften*, III, p. 252-333). — 3. *Grundr. d. germ. Phil.*, I, 309 sqq. — 4 Ob hanc causam omisi vocabula *mergrieze, purper, nâtiure* a Kaindl (*Zeitschr. für rom. Phil.*, 17, 355 sqq) relata et ***becken, berle, kappe, castâne, koste, grede, lampride, pflûmie*** a Wiener (*American Journal of Philology*, 16, n° 3) citata. — 5. *Germanistische Studien*, 2, 239 sqq.

A

abestô *P.* 791, 16, abestôn *Lanz.* 4798; afr. [1] abestos-abeston — Asbestus (*Marb.*).

Bestêôn Veld, 8364, bestiôn *P.* 791, 4, eadem notione dicitur atque *abestôn*, afr. beston : « *De beston en estoit la mece* » (*Eneas* 6514).

absist *P.* 791, 19 ; afr. absictos — Apsyctus (*Marb.*), absictus (*Cang.*).

achates *P.* 791, 11 ; afr. achate — Achates (*Marb.*).

achmardî *P.* 14, 22 afr. almande? (*Wiener*, p. 332) — Panni species qui, juxta A. Schultzi opinionem, ab urbe Amardi nomen accepit (V. *A. Schultz*, I, p. 334).

admirât *Roll.* 6725, *W.* 432, 16, emeral *W.* 34, 5 ; ammiral *Floyris*, 36 ; afr. amiralz, amirant — Magistratus saracenus.

agras *P.* 238, 27 ; afr. aigret, agrat ; prov. agras ; e latina voce *acri* — Omphacium, uva acerba.

alabanda *P.* 791, 19, almatin *Herz. E.* 3031 ; afr. alabandine, alamandine — Alabandina (*Marb.*).

alûnen *P.* 75, 16 — Verbum e nomine *alun* deductum, quod *alumen* significat.

amant *God.* 16 704 ; afr. amant — Amans.

amazur *W.* 18, 1 ; afr. almaçur *Ch. de R.* 909 — Magistratus saracenus.

1. Litteræ afr. significant veterem linguam gallicam (ancien français) et vulg. lat. vulgarem linguam latinam.

ameir *God.* 11999; afr. amer — Amarum.

ameir *God.*, 11990 ; afr. amer, ameir — Amare — Godfridus scripsit *lameir* pro *l'amer*.

ameiren *God.* 12069. Verbum ex *ameir* inflexum — Amare.

âmer *W.* 62, 16; afr. ambre; vulg. lat. ambar — Aromatis species.

amesier *P.* 164, 25 afr. *amessure; vulg. lat. amessura (*Cang.*) quod videtur idem esse ac verbum *amasser*, *amacir*, id est contundere (V. Diez, *W.*, *mazza;* Maxeiner : *Beitr.*, p. 27 sq.) — Contusum.

amesiern *P.* 88, 17. Verbum ex *amesier* inflexum.

ametistus *das himml. Jer.*, ametiste *Roll.* 1561, *Herz. E.* 2622, *Eracl.* 981, *Lanz.* 4131 amatiste *P.* 589, 18, *Wig.*, 25, 40; afr. ametiste — Amethystus (*Marb.*).

amîe frequentissime usurpatur. Primum vero in *Floyris* invenitur, 76; afr. amie — Amans.

amîs frequentissime usurpatur. Primum in *Alex.* legitur, 3362 ; afr. amis — Amans.

amor *P.* 478, 30, amûr *God.* 1360; afr. amor, amur — Amor.

amûren *God.* 12069 verbum ex *amûr* inflexum — Amare.

âmûrschaft *P.* 439, 15, compositum e nomine *amûr*, cui adjungitur exitus germanicus *schaft* — Amor.

antrodrâgmâ *P.* 791, 8; afr. anthrodragme — Androdamas (*Marb.*).

arômât *W.* 451, 22; afr. aromat — Aroma.

âromâten *W.* 462, 27; afr. aromater — Condire aromatibus.

aspindei *Alex.* 6095 aspindê *P.* 490, 26. Ex voce asbestos corrupta? (V. Kinzel : *Lamprechts Alexander*, N. 6094) — Ligni genus quod semel accensum non exstingui potest.

âventiure frequentissime usurpatur. Primum vero in *Herz. E.* invenitur 3891, âvintûre *Eilh.* 5047; afr. aventure — 1°) Eventus fortuitus; 2°) Singulare duorum militum certamen.

âventiuraere *God.* 9238, verisimiliter e voce *âventiure* compositum, non ex afr. *aventurere* quod in gallica lingua posterius fictum esse videtur — Miles qui vagatur atque peregrinatur si qua præclare gerere possit.

âventiuren *P.* 249, 4 ex nomine *âventiure* inflexum.

âvoy *P.* 21, 14, *Wig.*, 200, 25; afr. avoy — Exclamationis species.

B

balax *P.* 791, 2; afr. balai, balay, vulg. lat. balascius — Gemmæ species.

baldekîn *Veld.* 12942; afr. baudequin; vulg. lat. baldakinus — « Pannus.... sic dictus quod Baldacio, seu Babylone in Perside, in occidentales provincias deferretur » (*Cang.*).

baliren *Eilh.* 6350; afr. parer? aut polir? (V. Lexer, *W.*) — Ornare.

baltenaere *God.* 15636; afr. paltonier; vulg. lat. paltonarius. E latina voce palitari inflexum (V. Diez, *W.* 388) — Erro, verbero.

baneken frequentissime usurpatur. Primum vero apparet in *Floyris;* vulg. lat. banicare; afr. banoier, esbanoier, e voce *banda* (V. Diez, *W.* 40) — Corpus voluptatis causa exercere.

banekîe *God.* 410, nomen e verbo *baneken* tractum.

banier, baniere frequentissime usurpatur. Primum legitur apud Hartmannum (*Er.*, 2321); afr. baniere, e gothica stirpe *bandi* — 1°) Vexillum; 2°) pannus hastæ affixus.

barbier *P.* 155, 7, barbel *Lanz.* 4529; afr. barbier, barber. E latino nomine *barba* — Pars cassidis quæ mentum servat.

barbigân *P.* 376, 16; afr. barbacane, barbicane; vulg. lat. barbacana, barbicana. E persica vel arabica stirpe (V. Diez, *W.* 42) — Propugnaculum exterius.

barel *P.* 622; 9; afr. baril, bareil; vulg. lat. barellus — Cadi species.

barke frequentissime usurpatur. Primum vero apparet in *Roll.* 7190; afr. barque — Navis species.

barragân *Lanz.* 4828; afr. bouracan; vulg. lat. barracanus — Pannus.

barûn *P.* 785, 7, *God.* 4050; afr. baron, barun; vulg. lat. baro — Vir nobili genere, unus ex optimatibus.

bârunîe *God.* 4163; afr. baronie — Baronum cœtus.

bastart *P.* 552, 12; afr. bastart — Spurius, nothus.

batalje *God.* 385; afr. batalie (*Alex. Meyer.*), bataille; vulg. lat. battualia, batalia — Prælium.

batêle *God.* 12532; afr. batel; vulg. lat. batellus — Scapha.

bätschelier *W.* 290, 24; afr. bacheler — Scutiger, adolescens miles.

belleze *Kaiserchr.* 366, 16, pellis *Veld.* 1702, pelz *H. Er.* 2013, pelliz *P.* 231, 5, pelz *Wig.* 23, 1; afr. pelice, peliçon; vulg. lat. pellicia — « Vestis indumentum pellibus factum » (Papias apud *Cang.*).

bestêôn V. supra abestô.

berill frequentissime usurpatur — Primum vero apparet in « *das himml. Jer.* » (perillus); afr. beril, bericle — Beryllus (*Marb.*).

birsen frequentissime usurpatur. Primum vero apparet in *Kaiserchr.* 515, 18; afr. berser, bierser — Sagittare.

birsaere *Veld.* 4727; afr. bersere; vulg. lat. bersarius — Sagittarius.

bisem *Wig.* 264, 22; afr. ?; vulg. lat. bisamum; ex hebraica voce *besem* — Aroma, unguentum.

bisending *Kaiserchr.* 510, 31, *bisant* Roll. 621, *bisant* Eracl., 702; afr. besant; vulg. lat. bysantius — Nummus aureus. Forsitan vetus forma *bisending* in *bisant* ad gallici verbi *besant* exemplar mutata sit.

blenke *Veld.* 5172, *P.* 810, 13; afr. blanc — Cerussæ species.

blialt frequentissime usurpatur. Primum apparet *Roll.* 711; afr. blialt — Panni species. Vult Francisque Michel hoc verbum ex eo quod est *pailes ployés* ductum esse. Gallis vestis est : Germanis vero panni species. A. Schultz autem, ut explicaret cur verbi notio altera alteris esset, opinatus est vestis nomen in panni nomen, ex quo effecta erat, translatum esse.

blunde *God.* 18472; afr. blont. Color capillorum flavus.

boie *P.* 56, 20, *Gudr.* 1598, 4. boye *Lanz.* 7625; afr. buie, boie; vulg. lat. boia — Genus vinculorum.

bonit *P.* 570, 3; afr. bonnet vulg. lat. boneta. Non capitis tegumentum, ut opinantur Benecke, *W.*, Lexer, *W.*, Wiener, Kassewitz, etc., sed pannus quidam pectus operiens (A. Schultz, II, p. 48). Gallis erat *bonnet* principio panni cujusdam nomen.

« *Li abati sans nule fable — Del cief son capel de bonnet* » (*Percev.*, 2128).

bovel *P.* 18, 22; afr. pueble, pueple, pople — Populus. Germana vox videtur deducta esse a *peuble*, a quo dictum est *peuple.*

brief *God.* 8143; afr. bref? — Carminis species.

brunât *H. Er.* 1895; afr. brunette; vulg. lat. bruneta — Panni species.

bukkerân *Eracl.* 4958, buckeram *P.* 588, 15; afr. boqueran — Pannus.

bukkele *Roll.* 4727, bokel *Veld.* 5784, buckel *H. Er.* 2307, *Nibl.* 585, 4, *P.* 37, 7, *Wig.* 169, 16; afr. bocle, bucle — Umbo.

puckelaere *Roll.* 2635, buckelaere, *Eilh.* 5872, buggelaere *Lanz.* 1121; afr. boucler — Scutum cui affixus est umbo.

buhurdieren primum apparet *Graf. Rud.* 6, 9 (behurdiren), sæpissime postea usurpatur; afr. behorder, bouhourder, etc.; vulg. lat. bagordare, burdeare — Hastis ludicris ex equis pugnare.

buhurt primum apparet *Kaiserchr.* 6, 27; afr. bouhourt, etc.; vulg. lat. bohordicum, buhurdicium — Hastiludii species.

burdus *Heinr. d. Glich.* 1586; afr. bordon; vulg. lat. bordonus — Baculus peregrinantium.

butiglêre *Eilh.* 6412; afr. botillier; vulg. lat. buticularius ex stirpe *botte* — Qui cellæ vinariæ præerat.

buzzel *P.* 190, 13; afr. boucel; vulg. lat. bucellus, ex stirpe *botte* — Cadi species.

C, K

calcidonie *das himml. Jer.*, calcedonie *Roll.* 1559, calcidônje *Veld.* 9483, etc.; afr. calcedonie, calcedoine — Calcedonius (*Marb.*).

calcofôn *P.* 791, 12; afr. calcofanos, calcofoine — Calcophonum (*Marb.*).

kalopeiz *W.* 32, 11, *walap. P.* 37, 23, *Wig.* 216, 38; afr. galop — Cursus incitatissimus.

kalopieren *P.* 37, 15, walopieren *H. I.* 2553, *Wig.* 62, 24, galopieren *God.* 8951; afr. galoper — Citato equo contendere.

kämbelin *W.* 196, 2; afr. camelin — Panni species.

kapûn *P.* 657, 8; afr. capon; vulg. lat. capo, capus — Castratus.

karacte *P.* 270, 24; afr. caracte — Littera.

karbunkel frequentissime usurpatur; primum vero in *Kaiserchr.* invenitur 341, 23, carbunculus *H. Er.* 7743, plerumque karfunkel; afr. escarboucle, scherbuncle, etc. — Carbunculus (*Marb.*).

cardemôm *P.* 790, 2; afr. cardamome; vulg. lat. cardomomum — Aromatum species.

karnâre *Roll.* 7580; afr. carner, charnier; vulg. lat. carnarium — Ossarium.

casagan *W.* 406, 7; afr. casaqui (*S. P.*), gasygan (*Godefroy*); vulg. lat. casaca. — Pannus lamellis munitus pectus tegentibus.

kastel primum in *Kaiserchr.* invenitur 13, 15, schastel *P.* 318, 9; afr. castel, chastel; vulg. lat. castellum. Interpretantur Galli tantummodo *castellum*, arcem, Germani vero aliquoties turrim qua utebantur propugnaculo. Sic apud Henricum a Veldeke navis, apud Wirnt a Gravenberg elephantus hujusmodi turri munitur. In Roqueforti autem glossario invenitur « *chastiaux : galeries couvertes, roulantes et flanquées de tours, lesquelles étaient faites de bois de charpente.* » Apud Joinvillam scriptum est *chat-chastel*, ex quo inferre possumus *chastel* vel *castel* eadem notione in lingua gallica atque in germanica acceptum esse.

kastelân primum apud *Veld.* invenitur 687; afr. castelois (*R. de Cambr.* 3387); destrier de castele (*Fierabr.* p. 58) — Hispanicus equus.

kateblatîn *Veld.* 12942; vulg. lat. catablatinum. Hæc vox, in gallicis poematibus non inventa, non respicitur utrum e gallica an e latina lingua deducta sit.

celidôn *P.* 791, 11; afr. chelidoine, celidoine — Chelidonium (*Marb.*).

cerâuns *P.* 791, 6; afr. ceraune — Ceraunius (*Marb.*).

ciclât *God.* 11106, *Lanz.* 8484; cyclât *Roll.* 1570, *Eilh.* 2079; sigelât *H. Er.* 1569; siglât *Wig.* 25, 33; afr. siglaton, ciclaton, etc.; vulg. lat. cyclas — Vestis et panni species.

clârêt *Herz. E.* 2389, *P.* 809, 29; afr. claret; vulg. lat. claretum — « Vinum factitium dulce vel aromatites » (*Cang.*).

kocke *P.* 55, 6, *Gudr.* 257, 1; afr. coque; vulg. lat. cogo — Navigii genus et præsertim rostrata navis.

collier *W.* 406, 12; afr. colier; vulg. lat. collare, collarium — « Armaturæ species qua scilicet collum militantis tegitur » (*Cang.*) Præterea torquis.

kolze *Herz. E.* 2329, *P.* 683, 17; afr. cauce, (calce?) : *ses*

cauces de fer a calcies (Wace *Br.* 9510); vulg. lat. calcia. In *althochdeutsch* legimus vocem *kalizja*, unde gallice *cauce* dictum est. Littera *o* autem hoc verbum ex romanis dialectis sumptum esse ostendere videtur.

comûne *W.* 113, 13; afr. comune — Commune.

condewier *P.* 401, 13. Wiener existimat masculinum nomen *conduire* exstitisse, cum inveniatur feminina forma *conduiresse* — Is qui ducit.

condewieren frequentissime usurpatur, primum vero in *H. Er.* invenitur 9868; afr. *conduire*, non *conroiier* (Cf. *por aus conduire et conroiier*, *Chr. Er.* 4295). Verisimilius tamen est gallicam vocem *conroiier*, quæ frequentius quam *conduire* invenitur, ad *condewieren* formandam valuisse — Conducere.

contenanze *God.* 6493; afr. contenance; vulg. lat. continentia — Habitus et gestus conformatio.

conterfeit *P.* 3, 12, *God.* 5079; afr. contrefait. Godfridus sub hac voce oppositionis sententiam subjicit, quam in vetere lingua gallica non habet; siquidem in ea tantummodo imitationem significat.

corall *Veld.* 8284, coralis *P.* 791, 4; afr. coral — Corallum (*Marb.*).

cordieren *God.* 13126. Videtur hæc vox ex vetere gallica lingua exire. Sed neque in glossario ullo neque apud illius ætatis auctores *corder* in « chordis muniendi » sententiam, qua utitur Godfridus, acceptum legimus.

cordûan *Veld.* 5770; afr. cordoan; vulg. lat. cordovanus — Cordubense corium.

corniol *P.* 791, 13; afr. corneole — Corneolus (*Marb.*).

cornît *Eilh.* 2079. Ea est hujus vocis figura, ut eam, quan-

quam apud gallicos auctores non invenias, inferre possis e gallica lingua tractam esse. Conjicere possis corruptam formam e *cornet* esse.

cors *God.* 2396 afr. cors -- Corpus.

covertiure primum in *H. Er.* invenitur 737. In glossariis quidem veteris linguæ gallicæ verbo *coverture* straguli notionem subjectam esse legimus; sed plerumque vox germana pannum significat, et hunc præsertim pretiosum, quo equestria arma tegebantur. (V. *R. de Cambr.*, 7756.)

crêatiure primum apparet in *H. I.* 487; afr. creature — Creatura.

krîe *P.* 80, 3; afr. cri, crie; vulg. lat. crida — Clamor qui vel in pugna, vel in hastiludio tollitur.

krîgierre *P.* 32, 17; afr. criere, crieor — Præco (vulgo *héraut*), qui milites ciet et ad hastiludium hortatur. In glossariis gallicis *criere* id non significat : auctores utuntur voce *héraut.*

krîieren *P.* 68, 19, kroijieren *H. Er.* 2563, krogieren *H. I.*, 7106, kreijren *Wig.* 119, 10; afr. crier — Bellicum clamorem tollere.

crisolite primum apparet in *das himml. Jer.* 368, 16; afr. crisolite — Chrysolithus (*Marb.*).

cristall *Veld.* 6283, *Wig.* 120, 17, *Lanz.* 209; afr. cristall — Crystallus (*Marb.*).

cuire *God.* 3021; afr. cuir — Corium.

culter, kulter, kolter, golter frequentissime usurpatur, primum vero invenitur in *Roll.* 2498; afr. colte *Rom. de Troie* 1543, coute *Cligés* 6118. Germanica vox vel e vulgari lingua latina (*culcitra*) exit, vel e gallica voce **coultre*, quam equidem non inveni. In Diez, *W.* p. 104 reperias verbum *cotre.* Vocem *coultre*

exstitisse declarare videtur composita vox *coutrepointe* (alias *courtepointe*). (Diez tamen existimat *coutrepointe* idem esse ac *coutepointe.*)

kumpân *P.* 158, 18; afr. compainz, companz, etc. — Comes.

kumpânie apparet primum *Eilh.* 5245; afr. compaignie; vulg. lat. companium? — Cœtus hominum.

kunreiz *W.* 59, 18; afr. conroi, conrei plur. cunreiz; vulg. lat. conredum. Germanica vox præsertim « pabulum » significat. Vox autem gallica patet latius, siquidem ad cibaria conficienda, vel ad famulorum ministerium, vel ad milites instruendos, etc., pertinet.

kunrieren *H. I.* 6659; afr. conreer — Cibaria præbere.

kuppeln *God.* 3441; afr. coupler — Copulare.

curie *God.* 2959; afr. cuiriée, cuirie — Exta venaticis canibus projecta.

kurrier *Wig.* 269, 38. Gallica vox *courrier*, quam Lexer existimat originem germani verbi esse, non invenias in glossariis. Apud *S. P.* legimus « *coureur : cavalier détaché pour aller à la découverte et faire la petite guerre.* » In germanica lingua autem significat *kurrier* latrunculum.

kursît apparet primum *Graf Rud.* 2, 13; afr. corset; vulg. lat. corselus — Vestis species (V. Maxeiner : *Anz. f. d. Alt.*, 19, p. 69; A. Schultz, I, 263 ; II, 37).

kurteis *P.* 327, 16 kurtoys *P.* 46, 21, kûrtois *God.* 2395, *Wig.* 251, 16; afr. curteis, cortois — Urbanus.

kurtôsie *P.* 144, 21, *God.* 2294, *Wig.* 236, 23; afr. curteisie, cortoisie — Urbanitas.

cus *Heinrich d. Glich.* 506; afr. cous (Bartsch : *Afr. R. u. P.* 119, 29) — Maritus illusus.

kussîn *Veld.* 9307, (wan) küssin *Lanz.* 836 ; afr. coussin ; vulg. lat. cussinum — Pulvinus.

(wan) **küsselin** *W.* 282, 16. Deminutivum e *kussin* inclinatum.

D

damoisêle *God.* 9169 ; afr. damoisele; vulg. lat. dominicella — Puella e nobili genere orta.

dan *God.* 3755; afr. danz, dan — Dominus.

diadochis *P.* 791, 28 ; afr. diadocode — Diadocus (*Marb.*).

dialetike *P.* 312, 23 ; afr. dialetique. Hanc quidem vocem in glossariis non invenias, sed vox *dialeticien* quam in iisdem legas priorem formam *dialetique* exstitisse demonstrare videtur (Cf. Wiener, p. 340) — Dialectica.

diasper *Eilh.* 2080; afr. diaspre; vulg. lat. diasprus — Panni species.

dictam *Veld.* 11900, *P.* 579, 12 ; afr. dictam — Dictamnus.

dimît *Veld.* 12938, timît *Herz. E.* 2868, etc. Gallici auctores quorum extant opera non usi sunt hac voce, quæ e græca lingua δίμιτος exiit.

discantoit *God.* 17375 ; afr. discanter. Cantus speciem canere quem falsum burdonem vulgo appellant.

djonisiâ *P.* 791, 10; afr. dyonisiade — Dionysia (*Marb.*).

driakel *God.* 9440, triaken *Veld.* 11900; afr. triacle — Theriacum.

driakeln *P.* 484, 16. Verbum e nomine *driakel* inflexum aut

e gallica voce **triacler*, quam exstitisse ex eo inferre licet, quod *triacleur* et *triaclerie* inveniuntur.

drianthasmê *Veld.* 9309, *P.* 775, 5; vulg. lat. triacontasinum — Panni species.

drîbok *W.* 111, 9; afr. trebuchiet, trebukiet; vulg. lat. trabuchum — Tormenti bellici species.

driplât *Eilh.* 6590, triblât *Lanz.* 4817, tribelât *Herz. E.* 3002; vulg. lat. triblathon. « Triblathon juxta sui generis speciem nuncupatur. Trium quippe colorum est et blathon pallium dicitur unde triblathon pallium vocatur, quod trium cernitur esse colorum » (V. A. Schultz, I, p. 344). Non videtur hoc verbum a gallicis auctoribus usurpatum esse.

dublîn *W.* 410, 21; afr. doblier, dublier — Bilicis loricæ genus.

duc *P.* 129, 27, *God.* 332; afr. duc — Dux.

ducisse *Tit.* 58, 1; afr. duchesse — Ducissa.

E

echites *P.* 791, 14; afr, echite — Aetites (*Marb.*).

eise *W.* 449, 10; afr. aise — Commoditas.

ekub *W.* 197, 11; afr. aucube — Tabernaculum.

embrazieren *God.* 4327; afr. ambrassier; vulg. lat. imbrachiare — Complecti.

enschumpfieren frequentissime usurpatur, primum vero apparet in *H. Er.* 2647. Plerique hanc vocem e gallica *desconfire* tractam esse voluerunt, in quo forsitan erraverunt : mirum est enim litteram *d* in initio gallici verbi excidisse. Fieri potest ex

'eschampir germanicam vocem exiisse : *champir* vero legimus, cui subjecta notio est pugnare (V. *Chr. Er.* 3044). Verbum *escampar* in dialecto quæ vulgo *provençal* nuncupatur idem dicit quod vox gallica *répandre*, non adeo significatione dissimilis a *disjicere*, *fugare*.

erkovern *H. I.* 3733, *Lanz.* 1857; afr. recouvrer, recovrer. Est in lingua quæ *althochdeutsch* dicitur stirps quædam *kobern* (*choborôn*). Sed videtur vox *erkovern* e gallica *recovrer* exiisse, quæ vox in poemate quod *Chanson de Roland* inscribitur jam invenitur, in germanica autem lingua non ante Hartmannum usurpatur.

eskelîr *W.* 28, 16; afr. escler. Magistratus saracenus apud Wolframum (V. Wiener, p. 341 sq.), apud gallicos autem poetas paganus.

esklirîe *W.* 287, 5, e nomine *eskelîr* inflexum.

eysieren *W.* 326, 11; afr. aisier, e nomine *eise* inflexum.

G

gabilôt *P.* 120, 2 *Wig.* 272, 10; afr. javelot, gavelot, gavrelot; vulg. lat. jaculum — Telum.

gagates *P.* 791, 15; afr. galgate — Gagates (*Marb.*).

galactîdâ *P.* 791, 17, galaziâ *Lanz.* 8525 — Galactides (*Marb.*).

gâlander *P.* 544, 14; afr. calandre; vulg. lat. calandrus — Galerita.

galeide *Herz. E.* 3858, *Gudr.* 261, 3; afr. galiete? vulg. lat. galeida — Minor galea.

galîe *Herz. E.* 2894, *Gudr.* 276, 1; afr. galie; vulg. lat. galea — Navigii velocissimi genus.

galînê *Kaiserchr.* 491, 22, *Roll.* 2646; afr. galion? — Navigii genus. (*S. P.*)

galreide *W.* 134, 13; vulg. lat. galreda, geladria (Lexer, *W.*) — G[illegible]rimatium.

gamân *W.* 16, 2; afr. camaïeu; vulg. lat. camaynus, camahutus — Gemma exsculpta.

gamanje *Wig.* 105, 37. Hæc vox videtur forma ex *communie* (sive supra comûne) corrupta.

garnasch *P.* 588, 17; afr. garnache; vulg. lat. garnachia. Vox romanica vox forsitan ex italica voce *garnacia* exierit — Vestis species.

garzûn frequentissime usurpatur, primum vero invenitur apud *Eilh.* 7127; afr. garçun, garçon; vulg. lat. garcio — 1° Armiger; 2° famulus, præsertim nuntius.

gastel *Gr. Rud.* 23, 16, wastel *P.* 423, 11; afr. gastel, wastel; vulg. lat. gastellus, wastellus — Placentæ genus.

gênît *P.* 778, 20; afr. genet; vulg. lat. genetten — Saracenus equus.

gimme apparet primum in *die Bücher Mosis* (Diemer 60, 1); afr. gemme — Gemma. Proprie et per translationem dicitur in germanica ut in gallica lingua.

glævin *P.* 231, 18, glävie *Wig.* 124, 4, glavie *Wig.* 132, 37; afr. glaive, glave — Hasta.

gloie *God.* 11126; afr. gloie, glai; vulg. lat. gladiolus — Gladiolus.

glose *God.* 4687; afr. glose — Glossa.

gorge *God.* 2982; afr. gorge; vulg. lat. gorgia — Fauces.

goufe *W.* 92, 12, kupfe *Lanz.* 3629; afr. coife; vulg. lat. ... — Cuculli species hamis conserti et loricæ (vulgo *haubert*) ... quo caput operiebatur.

grâl *P.* 235, 23; afr. graal; vulg. lat. gradalis — Vas ... tradiderunt poetæ Christum usum esse ad Cenam faciendam.

grân *H. I.* 3454, *God.* 15831, *Wig.* 41, 1; afr. graine; vulg. lat. grana — « Italis bacca cujusdam arboris similis hederæ, cujus usus est ad tincturam ejus panni quem vocant scarlatum. » (*Cang.*)

grânât *Veld.* 5795, frequentissime posthac invenitur; afr. g[illegible]nate; vulg. lat. granatus — Lapis pretiosus rubicundior.

grânât *P.* 508, 11; afr. grenate, granate — Granatum.

grôpiere *Wig.* 54, 36; afr. croupiere; vulg. lat. croperia — Pars operimenti equorum quod post ephippium tergum tegit.

gugel *P.* 127, 6; afr. cogol, cagoule; vulg. lat. cucullus — Cucullus.

gügerel *Lanz.* 646, *P.* 145, 20. Verisimile est hanc vocem non e *gugel*, ut Wiener arbitratur, sed e gallica *goherel* tractam esse. « *Les gohoriaus et autres harnas des kevaus.* » (*Godefroy.*) — Frontalis genus.

guttrel *W.* 326, 17; afr. goutteron; vulg. lat. guttarium — Vitreum vas.

H

hâberjoel *W.* 356, 7; afr. hauberjeul etc.; vulg. lat. habergellum. Vocabuli *hâberjoel* formam et significationem respicienti perspicuum est, id e gallico *hauberjeul*, non e *habereau*, ut Wiener arbitratur, ortum esse — Levis brevisque loricæ species.

hâmît *H. Er.* 2707 frequentissime posthac usurpatur; afr. hamede « *espèce de barrière ou clôture des vergers, prés et chemins* » (*S. P.*) — Vallum.

hardeiz *W.* 56, 25; afr. hardeiz — Infestatio.

hardieren *P.* 665, 23; afr. hardier — Infestare.

harnas frequentissime usurpatur, primum vero apud *Eilh.* invenitur 751, harnasch *H. I.* 776; afr. harnas; vulg. lat. harnasium — Armatura.

härsenier *P.* 76, 29, *Wig.* 205, 7. Quamvis *härsenier* gallicæ vocis figuram præbeat, fieri potest ut vernaculum sit.

hâsche *P.* 183, 17; afr. hache — Securis.

heistieren *P.* 592, 28; afr. haster — Hæc vox, quæ ex germanica lingua in gallicam transgressa erat, rursus in germanicam ex gallica transiit.

hurt *P.* 65, 4, *Wig.* 230, 30, etc.; afr. hourt. Non eadem videtur gallicæ atque germanicæ voci subjici notio; germanica autem equitum duorum in hastiludio concursum dicit.

hurteclich *P.* 60, 24, *Nibl.* 1890, 1, hurtlich *H. Er.* 7678 — Quod ad hurt pertinet.

hurten *P.* 80, 6, *Wig.* 219, 13, *God.* 7016, hurtieren *P.* 702, 19; afr. hurter? Vox *hurter* nihil aliud apud Gallos nisi ferire significat « .... *de l'esperon hurter* » (*Parise la Duchesse*, 1264). Germanice autem vox *hurten* præterea dicitur pro eo quod est impetum facere, ita ut hostis equo dejiciatur.

(Ze)hurtieren *W.* 24, 16, verbum e *hurt* inflexum — Lædere ex eo impetu qui dicitur *hurt*.

J

jâchant sæpissime usurpatur. Primum vero invenitur in *das himml. Jerus.* (jacingtus) afr. jacinte, jacunce, jargonce, etc. — Hyacinthus.

jaspis apparet primum in *das himml. Jerus.;* afr. jaspe — Jaspis (*Marb.*).

jeroffel *P.* 790, 2; afr. girofle — Caryophylli fructus.

jumente *W.* 395, 7; afr. jument; vulg. lat. jumentum, jumenta — Equa.

juppe *Lanz.* 6062, jope *W.* 356, 7; afr. juppe, jupe — Vestis quæ infra genua descendebat. Forte est germanicum verbum ex italica voce *giuppe* tractum.

juste *Veld.* 7354, tjost *H. I.* 2549, sæpissime posthac apparet; afr. joste, jostée; vulg. lat. josta — 1°) Hastiludium singulare; 2°) hastæ ictus.

justiere *Lanz.* 2102, jostiure *Wig.* 250, 38, idem significat atque *juste.*

justieren *Veld.* 5219, tjostieren *H. I.* 739, sæpissime posthac invenitur; afr. joster — Hasta pugnare in hastiludio.

justiure *Lanz.* 8077, tjostiure *P.* 38, 19; afr. josteor; vulg. lat. jostator — Is qui hasta pugnat.

L

lameir *God.* 11990; afr. aimer. *L'ameir* apud gallicos poetas legimus « *jai por medixans — ne lairai l'ameir* » (Bartsch : *afr. R. u. P.* 117, 43 sq.)

lameir *God.* 11999; afr. amer — Amarus.

lampriure *P.* 712, 19; afr. l'empereur. Articulus *l* in hac voce cum nomine copulatus est, ut supra *lameir* e *l'ameir* coaluisse vidimus.

lanze *P.* 38, 5; afr. lance — Lancea.

lâtûn *P.* 551, 20. Forte *lâtûn* idem est ac *latech* (v. Lexer, *W.*). Wiener germanicam vocem ex gallica *leun* aut *legum* ortam esse suspicatur.

lâzûr *W.* 99, 23, *God.* 15833, *Wig.* 15, 26. Falso arbitrantur nonnulli germanicum vocabulum *lâzûr* e gallica quadam forma *l'azur* exiisse; legimus enim apud veteres scriptores qui latina lingua vulgari usi sunt *lazur* : « peto ut nobis mittas ad decorandos parietes colores diversos, ... videlicet auri pigmentum, folium Indicum, minium, *Lazur* atque prasimum » (Frotarius. *Episcop. Tull. Epist.*, apud *Cang.*), quam formam germani quidem servaverunt pristinam, gallici autem auctores in vocem *azur* mutaverunt, littera *l*, quæ in verbi initio posita erat, pro articulo *l'* habita : « *senz vermeillon et senz azur* » (*Eneas*, 432).

lâzûren *W.* 99, 23. Verbum ex nomine *lâzûr* inflexum.

leisieren *H. I.* 5324, leischieren *P.* 121, 13, sæpissime posthac usurpatur. Ex gallico vocabulo *esleissier*, non ex *laisser*, quod significatione a germanico *leisieren* abhorret (v. *Cligés* 1891). *Esleissier* enim id dicit quod germanice *leisieren* dicitur. E multis exemplis hæc excerpam : « *A icest mot eslaisse le destrier* » (*R. de Camb.* : Girb. de Metz 598) — « .... *daz er im brahte Gringuljeten. — Daz begunde er leischieren.* » (*P.* 678 sq.); « *au chastel vint toz esleissiez* » (*Chr. Er.* 3196) — « *Do kom geleischiert und wol gezimieret ein ritter.* » (*P.* 121, 13.) Notandum est tamen verbum *esleissier* gallice refractivum esse.

lekerîe *W.* 193, 25; afr. lecherie, lekerie — Luxuria.

lign alôê *P.* 230, 11 ; afr. lignaloe — Aloæ lignum.

ligurîus *P.* 791, 15; afr. ligurie — Lyncurium (*Marb.*).

lipparêâ *P.* 791, 24; afr. liparea — Liparea (*Marb.*).

lois *God.* 5999; afr. loi — Lex.

loschieren *P.* 350, 22; afr. logier — Habitare.

lumbêle *God.* 2941 non ex latina voce quæ est *lumbus*, ut Bechstein arbitratur (*Trist.* v. 2941), orta est, sed e gallica *lomble*, *lumble*, priore ea vocabuli *nomble* forma [1], cui S. P. significationem subjicit « *les deux muscles de l'intérieur des cuisses du cerf, des vaches, des porcs.* » Apud gallicos auctores sæpe *nomble* legimus : satis sit si exemplum unum excerpam : « *les nombles, cuisses et cymier appartiennent au roi* » (Fouilloux, *Vénerie* apud *S. P.*).

M

mahinante *P.* 646, 30. Non videtur nomen germanicum *mahinante* e *mainant*, vel *manant*, ut vult Wiener, tractum esse, siquidem germanicum *mahinante* collectivum est, non autem gallicum *mainant*. Verisimile est *mahinante* corruptum esse, ut existimat Bartsch, e *mehnie*.

(ver) maldit *P.* 526, 11; afr. maldit; vulg. lat. maledictus — Exsecratus.

mange primum apparet in *Alex.* 1353; afr. mangan. Galli forma *mangonele*, *mangoniau* utuntur; sed ex verbo *mangonner* exstitisse formam quamdam germanicæ propiorem inducere licet. In latina lingua vulgari invenitur *manga* et *manganum* — Bellica machina.

mangerîe *God.* 16826; afr. mangerie — Esca.

1. V. G. Paris, *Rom.*, 23, 276.

maniere *God.* 4527 ; afr. maniere — Modus.

markis *W.* 50, 23 ; afr. marchis — Provinciæ limitaneæ præfectus.

marnaere Frequentissime usurpatur; primum vero invenitur in *H. Gr.* 1831 ; afr. marinier — Nauta.

marschandise *God.* 4353 ; afr. marcheandise — Mercatus.

marschant *God.* 3128 ; afr. marcheant — Mercator.

massenie primum apparet in *H. I.* 6897, frequentissime posthac usurpatur ; afr. mesnie, masnie — Familia.

mat *P.* 41, 16, *Wig.* 201, 5 ; afr. mat — Victus.

matraz *Nibl.* 352, 2, *P.* 353, 5; afr. materas, matelas — Pulvinus, culcita.

martrelle *Veld.* 6897, matertelle *Lanz.* 8727 ; afr. materas — Telum quod arcubalista emittitur.

melochites *P.* 791, 28; afr. melochite — Melochites (*Marb.*).

meile *H. I.* 7230; afr. maille; vulg. lat. macula — Hama thoracis.

meir *God.* 11999; afr. mer — Mare.

melodie *God.* 4813 ; afr .melodie ; vulg. lat. melodia — Cantus ecclesiastici species. Cf. in latina lingua vulgari *melodiare* quod certa vocis modulatione decantare significat.

menen *P.* 55, 16 ; afr. mener — Ducere.

merlin *God.* 16893; afr. merle, merlikin *Veld. M. S. F.* 59, 27 — Merula.

mêrzî *God.* 742 ; afr. merci — Gratia.

merzîen *God.* 3358; afr. mercier — Agere gratias.

mixtûre *God.* 15834. Veteris linguæ gallicae in glossariis *mixturam* interpretantur *méteil*. Sexto autem decimo seculo *mixture* idem dicit atque *mixtura* (mélange, mixtûre) ut apparet ex loco apud Littré citato. Verisimilius est germanicam vocem *mixtûre* e latina lingua recte ortam esse.

monsoy *Roll.* 8164, monscoi *Roll.* 881, munschoye *W.* 19, 1; afr. monjoie — Mons Gaudii?

montâne *Lanz.* 6565, muntâne *P.* 71, 18; afr. montaigne — Mons.

monte iob *Kaiserchr.* 446, 19; afr. mon Giu (V. Wace, *Br.* 2912, *Eracles*, Massm. 5272.)

morâliteit *God.* 8008; afr. moralité. Godefroy in Glossario vocem *moralité* scripsit significare ingenium (caractère), mores (mœurs), quod non dicit germanica vox *moraliteit*, id est decorum et urbanitas.

mort *Lanz.* 3550, *God.* 9245, *Wig.* 193, 13; afr. mort — Mortuus. Falsum est vocem *mort* apud Wolframum (*W.* 10, 20) *mortuum* significare, ut arbitratur Wiener (p. 349); cædem enim significat atque e germanica stirpe quæ *althochdeutsch mord* scripta erat.

movieren *P.* 678, 12; afr. moveir, movoir — Movere.

muosen *Alex. V.* 714, *Veld.* 9479, muosieren *Lanz.* cod. W., *P.* 4110, *Athis u. Pr.* F 82; afr. musike; prov. muzec. Nonnulli hanc vocem ex eo quod græce dicitur μουσειόω; Diez autem e latino vocabulo quod est « musivum sc. opus » ortam esse existimat — Vermiculum sternere.

mursel *P.* 551, 5; afr. morsel — Pars, portio.

muscât *P.* 790, 2; afr. muscat — Nux moschata.

muske(s) *Veld.* 3818, müzzel *P.* 789, 27, muskel *W.* 451, 21 (var. l.); afr. musc, musque. Contendit Wiener germanicum vocabulum *müzzel* e forma quadam *muscel* exiisse, quam in gallica lingua exstitisse suspicatur, ex eo quod adjectivum *muscelin* e **muscel* inclinatum esse videatur. Mea quidem sententia, Wolframus, cum *müzzel* usus est, formam *muskel* adulteravit, quæ forma *muske* exiit et in *W.* invenitur.

N

nigromanzîe *Lanz.* 5831, *P.* 453, 17; afr. nigromance; vulg. lat. nigromantia. — Necromantia.

(reise)note *P.* 63, 9; afr. note; vulg. lat. nota — Cantus.

O

ohteis *P.* 325, 4; afr. ostez, osteiz. — Exclamatio.

onichilus *Roll.* 1556, onichinus *Alex.* 7052, onichelin *Lanz.* 4119; afr. onichinon — Gemmæ species.

ônix *Lanz.* 4142; afr. onix — Onyx (*Marb.*).

organieren *God.* 4803, 17359; afr. orguener, organer; vulg. lat. organare, id est « canere in modum organi » (*Cang.*). *Organieren* interpretatus est Burdach « *einen zweistimmigen Gesang von der Art des Organums singen* » quæ verbi vis et significatio non ubique valet. Vox enim gallica *organer* interdum unius cantum significat, ut ex hoc exemplo apparet « : *Li rossignous ses lais organne — Qui de chanter forment s'ahanne* » (*Parton.*) quo in loco una avis cantat. Licet credere Godfridum idem dicere voluisse atque gallicus poeta.

orpimentum *Alex.* 5915; afr. orpiment. Genus est arsenici, flavum colorem et auro similem habentis, quo pictores utuntur.

Aliud autem vox *orpument* dicere videtur in his versibus, quos a poemate quod *Aliscans* inscribitur excerpsi : « *Un flaiel porte, la mace est d'orpument — Et tout li mances en estoit ensement* » (*Alisc.* p. 172).

osterîn *Veld.* 9308; afr. osterin — Purpureus (V. *Cang.*, ostrearius).

oymê *Eracl.* 3927, *Wig.* 173, 7. Hæc vox e gallica stirpe *ohi* quæ exclamationis species est et ex *me* composita est.

P

palas primum apparet in *Alex.* 3539; afr. pales, palas. — Præcipuum castelli ædificium.

palmât *P.* 552, 17, palmât (side) *God.* 15888; vulg. lat. palmatium — Sericus pannus.

pampilion *Floyris* 175; afr. parpeillon, papillon — Papilio.

panel *H. Er.* 7693: afr. panel. — Pulvillus ephippio subjectus. A. Schultz falso existimat *panellum* super ephippio impositum esse. Ut ex his verbis intelligi potest, quibus Hartmannus, in poemate quod *Erec* inscribitur, Enidæ ephippium describit (præsertim 7704), panelli pars quædam non cernebatur ex eo quod ephippio tegebatur : « *swaz man sîn vor dem satel sach.* » Constat tamen, quod Godefroy in Glossario non dicit, dum scribit « *panel : coussinet placé sous les bandes de l'arçon d'une selle* », panelli partem ante ephippium stratam esse, in qua vero Pyrami Thisbesque fabula depicta oculis perlustrari poterat.

pansen *W.* 65, 1, pansieren *God.* 12 071; afr. panser, penser — Cogitare.

panze *God.* 2907; apr. panse — Venter.

panzier *H. Er.* 2348; afr. pancier; vulg. lat. panciera — Lorica levis qua utebantur qui militiæ non addicti erant.

papegân *God.* 10999; afr. papegant, papegai; vulg. lat. papagallus — Psittacus.

parân *Lanz.* 8716; afr. parrain? — Patrinus.

pârât *P.* 341, 17, *Eracl.* 3177, *God.* 874; afr. barat. Jure Wiener existimat voci *pârât* apud Wolframum tumultus subjici notionem, qua in gallicis poematibus nonnunquam *barat* dicitur : « *car ne puet estre en la cité. — C'assés n'i ait barat mené* » (*Athis* apud *S. P.*). Apud Godfridum autem (874) hoc verbo animus suspensus significari videtur.

pardrîs *P.* 423, 20; afr. perdris; vulg. lat. perdrix — Perdix.

parelieren *P.* 167, 14; afr. parler — Loqui.

parelieren *Lanz.* 502; afr. parillier, appareiller — Parare.

pareliure *P.* 465, 21; afr. parlier — Orator. Falso interpretatus est Maxeiner (*Beitr.* p. 35) vocabulum *pareliure* ex Wolframi opere (*P.* 465, 21) excerptum, cum id sermonem significare dicit.

parrieren primum in *H. Er.* 2341 apparet; afr. parier, parer?, quod significat adornare, claritates colorum varietate excitare. Notandum est verbum *pariare*, e quo nonnulli volunt *parrieren* tractum esse, idem sonare atque æquare : a qua sententia abhorret verbum germanicum *parrieren*. Fieri potest ut *parrieren* e forma quadam *varier* transgressum sit; Gallica enim vox *variété* varium colorem significat, et verbum *variegare* in vulgari lingua latina, ornatus varietate distinguere.

partieren *P.* 296, 29; afr. barater; vulg. lat. baratare — Fallere, decipere.

partierre *P.* 297, 9, partierære *God.* 8350; afr. baretiere; vulg. lat. baraterius — Veterator.

passâsche *P.* 535, 1; afr. passage — Discursus, iter.

pasturêle *G.* 8076; afr. pastourelle, pastorele — Pastorale carmen.

pateliere *P.* 183, 7; afr. bataillier — Milites qui rari ac singuli in pugnam incedunt.

pavilûn *H. Er.* 5037, *Graf R.* 16, 14, paulûn *Eilh.* 6556, poulûn *P.* 59, 25, pavelûn *God.* 5350; afr. paveillon, pavillon; vulg. lat. papilio — Tabernaculum.

pellel, phelel, pheller primum apparet in *die Bücher Mosis* (Diem. 59, 9); afr. paile — Panni species.

pellîn *Veld.* 1289, pfelîn *Wig.* 22, 40, e nomine *pellel* inflexum.

pelzelîn *W.* 84, 23. Deminutivum nomen e nomine *pelz* inflexum (V. supra *belleze*).

pfasch *W.* 439, 10; afr. pas — Angusta via.

pfeteraere *P.* 197, 24, *Wig.* 274, 4 non e *petereau,* ut existimat Wiener, sed e *perriere,* vel potius e *petraria* tractum — Tormentum.

pflum *Gudr.* 720, 2 *P.* 655, 7, pflûme *Eracl.* 4708, flûm *Veld.* 395, *Alex.* 6729; afr. flum, flun — Flumen.

pigment primum in *Roll.* 7606 invenitur : 1°) potio ex melle et vino et diversis speciebus confecta (*Cang.*); 2° Aroma.

pigmenten *W.* 177, 4. Verbum e nomine *pigment* inflexum — Condire.

pissus *die Bücher Mosis* (Diem. 59, 10), pisse *Roll.* 2497; afr. bisse, bysse, byssum : « *D'un drap de Pisse bien ovrés* » (*Percev.* 16964); vulg. lat. byssus — Delicatissimum linum.

plâne, plân primum in *Lanz.* 2369 invenitur, planje, *God.* 1671 — Planities.

plate *P.* 261, 26; afr. plate; vulg. lat. plata «.... ita nostri appellabant armaturas ex laminis ferreis confectas » (*Cang.*).

pofuz *W.* 364, 27; afr. bofuz, bofu. Videtur vox *pofuz* in linguam germanicam ex poematibus quæ vulgo *chansons de geste* dicuntur a Wolframo translata — Pannus.

poinder *P.* 65, 3, *Wig.* 200, 28, pônder *God.* 15191; afr. poindre. — 1°) Militis concursus; 2°) equitum turma qui hostem aggrediuntur; 3°) spatium quod conficit equus ut impetum capiat.

porte *Alex.* 6948 fere in omnibus germanicis poematibus legimus. Voce *pforte*, quæ e latino vocabulo *porta* tracta est, octavo seculo Germani jam utebantur; sed vocabulum germanicum *porte*, ut demonstrat littera *p*, quam pro *pf* legimus, e gallica voce *porte* exiit.

portenaere primum apud *Veld.* 3100 invenitur. Verisimile est vocem *portenaere* e gallico nomine *portier* non evasisse, sed e germanica voce *porte* inflexum esse — Ostiarius.

portenoys *W.* 332, 8. Hæc forma, e *portenaere* corrupta, a Wolframo scripta est, ut cum *franzoys* consonaret.

porfier *Veld.* 8298; afr. porfier, porphyre — Porphyrites.

praerie *God.* 17155; afr. praerie — Pratorum series.

prasem *Veld.* 2510, *P.* 791, 9; afr. prasme, brasme — Prasius (*Marb.*).

prêsent *P.* 785, 20, prisant *God.* 3030; afr. present, presant — Munus.

presse *W.* 391, 20; afr. presse — Torculum.

prîs primum in *Alex. V*, 763 apparet; afr. pris — Laus.

prîsanten *God.* 3054; afr. présenter — Porrigere.

prîsen frequentissime usurpatur, primum vero in *H. I.* 151 invenitur; afr. priser — Prædicare.

prisîn *P.* 601, 12; afr. bresil, presil; vulg. lat. presilium; « idem videtur quod Brasilicum lignum, nostris *bresil* » (*Cang.*).

prîslichen *H. I.* 3271 e nomine *prîs* inflexum — Optime.

prüeven primum in *H. Er.* 1953 invenitur (*erprüeven, H. Er.* 7373; *geprüeven, H. Er.* 5235) frequentissime postea usurpatur, sæpius *pruoven* scriptum; afr. prover, pruever; vulg. lat. probare. Hæc vox in germanica lingua plures res significat, sed ejus pristina vis videtur esse perspicere.

geprüevieren *God.* 4975 e verbo *prüeven* inflexum — Parare.

puneiz primum in *H. I.* 5312 invenitur; afr. poigneïz, poigneïs. — 1°) pugna; 2°) equitum impetus in hostes factus; 3°) impugnantium agmen.

pungieren primum in *Veld.* 5220 apparet; plerumque forma *punieren* invenitur, quæ figura magis a gallica *poign.* distat quam *pungieren*.

punjûr *W.* 310, 21, tantum apud Wolframum invenitur — Pugnator.

puntestât *W.* 85, 18; afr. potestat? Arbitratur Wiener p. 353 vocem *puntestât* « impetum » significare, in quo errat. Non magis verisimile est *point d'estat* pro *point d'estal*, vel *puntes tât* pro *poynders tât* legendum esse (V. Niedner : *Das deutsche Turnier*). Ex quo igitur nomine *puntestât* ductum sit nos fugit.

pusche *W.* 187, 14; afr. pousse, poulse? — Impetus.

pusûn *Nibl.* 808, 1, pusine *P.* 63, 2, busûne *Wig.* 221, 26; afr. buisine, busine — Buccina.

pusînen *P.* 764, 26; afr. buisiner — Inflare buccinam.

pusûner *P.* 19, 7; afr. buisineor, busineur — Buccinator.

Q

quartier *God.* 2802; afr. quartier — Quadra.

(ze)quaschieren *P.* 88, 18; afr. quasser; vulg. lat. quassare — Suggillare.

quater *P.* 179, 11; afr. quaterne. — Quatuor in ludo tesserarum. « *Prince à ce coup leur faict quaterne ou quicte* » (*Desch.* apud *S. P.*).

quît *P.* 531, 23; afr. quitte — Liberatus.

R

rasûnen *W.* 323, 11; afr. rassener — Colligere.

ravine primum in *H. Er.* 9866 invenitur, sæpissime scribunt poetæ rabine, rabbine. — Cursus equi incitatissimus (V. *Wig.* 216, 39). Gallica vox præterea vim significat.

ravît primum apud *Veld.* 689 apparet. Ex gallica voce *arabi* jam existimabat Wackernagel germanicam vocem *ravît* ductam esse. Cui Wiener non assentit, qui *ravît* e gallico vocabulo *ravit* (quod est sævus) ortum esse arbitratur (p. 354 N. 1). Quod non ita est. Apud gallicos auctores *arabi* idem significat atque equus (V. *sor l'arabi blanc, Cligés* 4915; *Blanchart mon arabi, Auberi* : Bartsch et Horning : *La langue et la litt. fr.* 141, 2). Vocabulum autem *ravît* primum arabicum equum, postea equum quemvis designavit.

refloit *God.* 2293, afr. refrain, refrait, refroit? 1°) carminis species; 2°) quod Galli *refrain* dicunt (V. God. 19216 sq.).

ribalt *P.* 296, 18; afr. ribalt, ribaut; vulg. lat. ribaldus. Gallicum nomen primum peditem significavit. Cangius autem scripsit *ribaldos* esse qui prima prælia tentarint. Gallis et Germanis designavit posterius *ribaldus* hominem vilissimum.

ribbalîn *P.* 127, 8; afr. revelin — Pelliceus calceus.

ridieren *H. I.* 6480; afr. rider — Corrugare.

rivage *God.* 15925; afr. rivage — Ripa.

rivier *P.* 118, 12, *God.* 5348; afr. riviere; vulg. lat. riparia — Regio quam prælabitur flumen.

roch *P.* 408, 29; afr. roc. « Nomen scaci quem alii turrim vocant » (*Cang.*) — Turris in ludo latrunculorum.

roin *P.* 301, 19; afr. roïne, reïne — Regina.

rois *H. Er.* 361, *P.* 10, 15, *God.* 3257, *Wig.* 257, 7; afr. roi — Rex.

rosât *Wig.* 74, 4; afr. rosée; vulg. lat. rosatus — Panni species.

rotewange *H. Er.* 6717, rotruwange *God.* 8077; afr. rotuenge, rotruange — Carminis species.

rote, rotte primum apparet in *die ältere Judith* (Diem. 112, 21); afr. rote — Instrumentum musicum.

rotte *P.* 143, 26, *God.* 3207; afr. rotte; vulg. lat. rupta, rotta — Manipulus.

rottieren *P.* 669, 1; rotieren *God.* 3205, e nomine *rotte* inflexum. — 1°) Incedere cum manipulis; 2°) milites centuriare.

rottumbes *W.* 340, 5. Hæc vox ex duobus vocabulis *rote* et *tympano* videtur coaluisse — Tympani species (V. A. Schultz, I, p. 562).

royâm *P.* 251, 3; afr. reialme, roiame — Regnum.

rubîn primum apud *Veld.* 5789 invenitur; afr. rubis — Gemmæ species.

rundat *God.* 8077; afr. rondet — Carmen quod recitabatur vel canebatur.

runzît *P.* 256, 24; afr. roncin — Equus minor, gregarius.

S

sadda *P.* 791, 9; afr. sade, sadde — Sagda (*Marb.*).

salliure *P.* 531, 19. Germanica vox *salliure* non e gallica **salure*, ut contendit Maxeiner (p. 38) sed e *saillier* qua significatur « saillie d'esprit » (Cf. *S. P.* et *Godefroy*) tracta est.

salse *H. I.* 3279, P. 238, 17; afr. salse; vulg. lat. salsa — Condimentum.

saluieren *H. Er.* 8176, *God.* 4328; afr. saluer — Salutare.

salvei *W.* 326, 21; afr. sauge — Salvia.

sambuca *die ältere Judith* 112, 23, sambiût *God.* 3680; afr. sambuque, sambuche — Genus cytharæ rusticæ.

samblanze *God.* 16327; afr. semblance — Habitus.

samît frequentissime usurpatur, primum vero apud *Veld.* 779, invenitur; vulg. lat. exametum — Panni species.

sambelieren *God.* 2108 afr. jambayer? Formam *jambeler* e

qua Kassewitz p. 19 existimat germanicam vocem *sambelieren* tractam esse apud gallicos auctores non invenimus. Fieri potest ut verbum *jambayer* quod est « crura jactare » germanicum *sambelieren* pepererit.

samlieren *P.* 270, 18; afr. sambler — Colligere.

saphir primum in *das himml. Jer.* apparet (saphyrus); afr. saphir — Saphirus (*Marb.*).

sarantasmê *Veld.* 9310. Apud Wolframum scriptum legimus : « *Sie truog ouch an ir lîbe — pfellel den ein kunstec hant — worhte alse in Sarânt — mit grôzem list erdâht'ê — in der stat ze Thasmê.* » *P.* 808, 4 sqq. Sed verisimilius est vocem *sarantasmê* ab *exarentasma* tractam esse.

sarapandratest *P.* 50, 5; afr. teste de serpent — Caput serpentis.

sardîne primum in *das himml. Jer.* invenitur (sardius); afr. sardine, sarde — Sardius (*Marb.*).

sardonix primum in *das himml. Jer.* invenitur, sardônje *Veld.* 9484, sardonis *P.* 791, 12; afr. sardoine — Sardonyx (*Marb.*).

sarjant primum apud *Veld.* 5082 apparet, särjant *God.* 5902; afr. serjant — 1°) pedes, 2°) famulus.

sarrazîn primum in *Alex. V.* invenitur; afr. sarrasin — Sarracenus.

sarumîne *Lanz.* 861. Fieri potest ut vocabulum *sarumîne* mendum pro *saracenit* sit. Variam lectionem *sarrazine* præbet codex W., afr. sarceñet? — Panni species.

safer(var) *H. Er.* 7725; afr. safre. — Flavus color. Apud Wolframum (*P.* 3, 14) huic vocabulo gemmæ falsæ notio subjecta est. Littré quoque dicit *safre* ad saphirum imitandum adhibitum esse.

schâch *Lanz.* 5354, *P.* 408, 20; afr. eschac — Rex in ludo latrunculorum. *Schachzabel*, ludus latrunculorum. Per translationem hæc vox damnum significat ut in illo poemate quod *Lanzelet* inscribitur (5354) legimus.

schahtelacunt *P.* 43, 19; afr. cunt a chastel.

schahteliur *P.* 378, 21. Suspicari licet hoc vocabulum e gallico *chasteleric* deductum esse (Cf. Kameline von der Scheteliure apud Henricum de Freiberg). E *schahteliure* (châtellenie) inflexa esse videntur primum *schahteliuraere* vel *schahteliurre* (châtelain, V. *Parz.* mss. G gg.) et posterius *shahteliur*, ut *tamburr* e *tamburaere*.

schantiure *P.* 416, 21; afr. chanteur vel enchanteur (V. Maxeiner p. 66) — Cantor vel incantator.

schantoit *God.* 17375; afr. chanter — Cantare.

schanze *P.* 2, 13, *God.* 6494; afr. cheance. E vulgari latina voce cadentia — Tesserarum jactus, fortuna secunda.

schanzûn *God.* 2292; afr. chanson — Carmen.

schapel primum in *H. Er.* 1575 invenitur; afr. chapel; vulg. lat. cappellus — Corona, capitis tegumentum e fronde vel floribus factum.

schapellîn *Lanz.* 4075 schapelikin *Lanz.* 868, schapelekin *God.* 676. Nomen deminutivum e *schapel* tractum. Forma *schapelekin* a lingua quæ *niederdeutsch* dicitur mutuata est.

schapperûn *Eilh.* 8234, schaprûn *Lanz.* 2596; afr. chaperon, e vulgari latino vocabulo *cappa* tractum — Cuculli species quo collum et caput tegebantur.

scharlach primum in *H. I.* 326 invenitur; afr. escarlate; vulg. lat. scarlatum vel scarletum — Pannus.

scheneschant *P.* 151, 21 corrupta forma e seneschal.

schêtîz *W.* 241, 16; afr. chetiz — Miser.

schevalier *Eilh.* 7061, schevelier *God.* 5580, sciovalier *Athis u. Pr.* B 94, zevalier *Wig.* 119, 24; afr. chevalier — Miles, militiæ addictus.

schinnelier *P.* 155, 23; afr. genouillère, genoillier — Armaturæ pars qua genua operiebantur.

schoie *P.* 217, 10; afr. joie — Gaudium.

schumpfentiure primum in *Lanz.* 2933 invenitur. Forsitan e gallica voce *desconfonture* germanica *schumpfentiure* orta sit, eam tamen credere licet e verbo *enschumpfieren* inflexam esse.

sei *H. I.* 3456, sein *W.* 196, 3; afr. saie; vulg. lat. sagum, saium, saie. — 1°) Tunica; 2°) pannus quo in primis bracæ esse confectæ videntur (*cauces de saie*, *Parton.* 5073, *hosen von sei H. I.* 3456, *hosen von sein W.* 196, 3).

seit *H. I.* 3454, *Wig.* 41, 1; afr. sayete; vulg. lat. sagetum — Pannus crassus.

seitiez *P.* 668, 1; afr. saitie — Navis bellicæ genus.

senkel *God.* 10827. Dubium est quin Godfridus *senkel* scripserit. Verisimilius legendum est *seckel* (v. Bartsch) quod non e gallica lingua ortum est, idemque valet atque marsupium.

sentîne *Veld.* 7647, *W.* 414, 25; afr. sentine — Sentina.

serpant primum in *Eilh.* II, 1, invenitur; afr. serpant, serpens — Serpens.

sigelât primum in *Roll.* 1570 invenitur (cyclât); afr. siglaton, ciclatun, etc. « Vestis undique clausa per extremum ambitum, sinuosa, et dum terra verrebat circulum quempiam efficiens.... » (*Cang.*) Quin etiam eodem nomine pannus quidam appellabatur.

sinopel *Lanz.* 4421, *P.* 239, 1; afr. sinople. — Color primum ruber, postea viridis.

sir *P.* 76, 11, *God.* 10721, sire *God.* 4025, sires *God.* 5488; afr. sire — Princeps.

slavenîe *P.* 449, 7; afr. esclavine; vulg. lat. sclavinia, slavinia. Sic appellabatur vestis longior sagi militaris instar, atque etiam pannus crassus.

smaragd primum in *Roll.* 1554 apparet, smareides *H. I.* 623; afr. esmeraude — Smaragdus (*Marb.*).

smirlîn *God.* 2203; afr. esmerillon — Aesalon.

soldât *Roll.* 3923, solt *Herz. E.* 504, etc.; afr. soldée, saudée; vulg. lat. solidata — Stipendium quod militibus datur.

soldier *Veld.* 11810 etc. soldenære *H. Gr.* 1876 etc.; afr. soldeier — Miles qui stipendium meret.

soldierse *P.* 341, 24; afr. soldeiere; vulg. lat. solidataria — Meretrix.

soldiment *P.* 77, 5; afr. soldoiement — Merces.

sote *God.* 8631; afr. sot — Stultus.

spanôl *P.* 39, 5, *God.* 9215; afr. espanol, espagnol — 1) Hispanicus; 2) hispaniensis equus.

spicâ nardî *Wig.* 264, 22; afr. spicanard — Nardus indicus.

spitâl *P.* 522, 10; afr. hospital — Valetudinarium.

stampenîe *God.* 2293; afr. estampie — Carminis species.

stanthart *W.* 368, 7; afr. estandart — Præcipuum totius exercitus vexillum.

stîval *P.* 63, 15 ex italico vocabulo *stivale* aut e gallico *estival* tractum — Calceorum species.

stîve *P.* 764, 27; afr. estive; vulg. lat. stiva — Instrumentum musicum.

store primum in *Roll.* 7366 apparet, sæpius *storje* scriptum; afr. estoire, estorie. Manus militum — Turba.

suckenie *Gr. Rud.* 2, 13, sukni *P.* 145, 1; afr. souscanie, souquenie — Vestis species.

surkôt *P.* 145, 1; afr. surcot — Supertunicula.

surzengel *H. Er.* 819, *P.* 257, 6; afr. *sorçaingle; vulg. lat. *supracingulum — Infulæ species qua cingula tegebantur.

surziere *P.* 312, 27; afr. sorciere; vulg. lat. sortiaria — Venefica.

symphonien *God.* 3674. Verbum *simphonier* non invenies in gallicis glossariis, sed ex nomine *cifoine*, *simfoine*, facile conjecturam facias verbum *simphonier* apud Gallos exstitisse.

T

talfîn *Tit.* 92, 2; afr. dalphin; vulg. lat. delphinus — « Apud nostros dignitatis species qua donantur vulgo comites Viennenses » (*Cang.*).

talfînete *Tit.* 126, 3, feminina forma e *talfîn* tracta — Uxor delphini.

tambûr primum apud *Veld.* 1171 invenitur; afr. tabur, tambor — Tympanum bellicum.

tambûren *P.* 511, 26; afr. tamburer — Tympana pulsare.

tambûrr *P.* 19, 8; afr. taboreor, tamboureor — Tympanista. E syllabarum *rære* coitu forma *tambûrr* orta est (v. Maxeiner p. 64).

tämris *P.* 601, 12; afr. tamarie, prov. tamaris — Tamarix.

tanz primum in *H. Gr.* 3398 invenitur; afr. danse — Saltatio.

tanzen primum apud *Veld.* 13162 apparet; afr. danser — Saltare.

tärkis *W.* 321, 20; afr. carcois — Pharetra.

tassel *God.* 10 939, *Athis u. Pr. D.* 150 *Wig.* 25, 35; afr. tassiel; vulg. lat. tassellus — Fibula.

tavelrunde primum in *H. Er.* 1615 invenitur, tavelrunder *P.* 284, 21; afr. table reonde — Arthuri Tabula Rotunda

tavelrunderaere *P.* 651, 13 — Unus militum ex quorum societate Arthuri Tabula Rotunda exsistebat.

taverne *W.* 44, 12; afr. taverne — Taberna.

tehtier *W.* 412, 24; afr. testiere — Frontale.

teilieren *God.* 2975. Aut e gallico verbo *taillier* aut e germanico *teil* (pars) hoc verbum tractum est.

temperie *P.* 643, 23, ex verbo *tempern* inflexum — Temperatio.

tempern primum apud *Eilh.* 2298 invenitur; afr. temprer — Temperare.

templeis *P.* 444, 23; afr. templois — Templarius vel frater Militiæ Templi.

teppit primum apud *Veld.* 11648 apparet, sæpe teppich, teppech

scribitur; afr. tapis, prov. tapit. Voces *teppich, teppech* e *tapis* inflexæ sunt, mutata in *h* aspiratam littera *s* ut in *foreht*, e *forest* — Tapetum.

terbentîne *Veld.* 8319, zerbenzîne *P.* 789, 26, zerbenzerî *W.* 451, 21; afr. terebinthe, terebentine; vulg. lat. terbentina — Aromatis species.

terrâz *Athis u. Pr.* E 20; afr. terrace; vulg. lat. terratia — Solarium.

terre *P.* 685, 22; afr. terre — Regio.

topazius primum in *das himml. Jer.* apparet sæpissime topâzje scriptum; afr. topace — Topazius (*Marb.*).

topel *Eracl.* 2613, *P.* 115, 19; afr. doublet — Talarius ludus. Vocabulum *topel* aliquando per translationem dicitur.

topeln *P.* 248, 11; afr. dobler — Tesseras jacere. Hoc verbo per translationem Wolframus utitur.

torment *Veld.* 187; afr. torment — Tormentum.

treif *W.* 197, 10; afr. tref, treif, tré — Tabernaculum.

treimunt *W.* 9, 2; afr. dromon; vulg. lat. dromo — Navis bellica.

tremuntâne *P.* 715, 17; afr. tresmontaine; vulg. lat. tramontana — Polus.

treviers *P.* 812, 12; afr. trevers, travers — Aggressio a latere in torneamento (Cf. Niedner : *Das deutsche Turnier*, 45 sqq.).

trippânierse *P.* 341, 23; afr. trupendiere? — Meretrix.

trisor *God.* 4481; afr. tresor — Thesaurus.

triste *God.* 1997; afr. triste — Tristis.

tropel *P.* 68, 26; afr. tròpel — Munus.

trumbe primum in *Roll.* 286 invenitur; afr. trompe — Tuba.

trunzûn primum apud *Veld.* cod. B 7365 apparet; afr. trunçun, tronçon — Fragmentum.

tubieren *W.* 155, 3; afr. adouber — Adornare, munire.

tumbrel *W.* 373, 2; afr. tomberel, tombereau — Carri species.

turkopel *P.* 351, 12; afr. turcople; vulg. lat. turcopulus — Sagittarius.

turkoys *P.* 741, 6; afr. turquois — Aerizusa.

turnei primum apud *Veld.* 938 invenitur (tornei); afr. tornei, tornoi; vulg. lat. torneamentum — Vox *turnei* fere valet id quod armorum lusum Latini appellabant.

turneisch *Lanz.* 638. Adjectivum e nomine *turnei* deductum.

turnieren primum in *H. I.* 2803 invenitur; afr. tornoier, torneier, etc.; vulg. lat. torneare, torneamentare — Hastiludio decertare.

ussier *P.* 596, 10; afr. ussier, huissier; vulg. lat. usserius, huisserium — Hippagus, navis qua equi transvehuntur.

V, F

faile *P.* 301, 28; afr. veile — Velum.

failieren *P.* 738, 28; faylieren *Lanz.* 3002; afr. faillir — Errare.

val *Roll.* 7042, vâls *Lanz.* 4086; afr. val — Vallis.

valet *Lanz.* 4969; afr. varlet, valet — Armiger.

vârîs *Veld.* 5097, *Gr. Rud.* 8, 6; afr. (au)ferrant; vulg. lat. farisea, farius. Vox germanica *vâris* declarare videtur exstitisse, antequam *auferrant* in usu fuerit, formam quamdam gallicam verbo hispanico *alfaraz* propiorem, et vulgari latinæ voci *farisea* proximam.

fasân *P.* 287, 1; afr. faisan — Phasianus.

(meer)feine *Lanz.* 180, feie *P.* 56, 18; afr. faée; vulg. lat. fata.

feiten *P.* 45, 21, feitieren *P.* 18, 4; afr. (a)feitier — Adornare.

feitiure *God.* 4577 e verbo *feiten* inflexum.

fenis *P.* 469, 8; afr. fenis — Phœnix.

ferrân *Lanz.* 4844, ferrans *Nibl.* 576, 3; afr. ferrandine — Panni species.

vesîn *W.* 163, 16; afr. vesin, veisin — Vicinus.

vespereide *H. Er.* 2453, *Lanz.* 2855; vesperie *P.* 68, 24; afr. vesprée. « *Vêpres d'un tournoi, joute faite la veille d'un tournoi pour s'y essayer* » (*S. P.*). Exitum *eide* pro *ie* invenimus in *galeide* ex *galie.* Dubium est an *vespereide* a Germanis ficta sit, sed verisimile est *galeide* (pro *galide*) e gallica voce *galiete* vel e *galie* exiisse (Cf. *vide* pro *vie*, *honide* pro *honie*, *departide* pro *departie*, *Ch. de Rol.*, G. Paris 746 sqq.).

fianze *P.* 38, 6, *Wig.* 200, 38; afr. fiance; vulg. lat. fidantia — Fiducia, jusjurandum.

fier *Graf Rud.* 25, 25, *P.* 21, 11, *God.* 6493; afr. fier — Superbus.

figieren *God.* 4624; afr. fichier. Ex eo quod gallice dicitur *fixer*, id est litteris mandare « mettre par écrit » (*S. P.*), potius quam ex *fichier* originem ducere videtur verbum *figieren*, cui existimo litteris mandandi notionem potius quam attingendi (sic enim id verbum Bechstein et Lexer interpretantur) subjiciendam esse.

figiure *God.* 6651; afr. figure — Figura.

vilân *Eracl.* 1559, *P.* 74, 13; afr. vilain; vulg. lat. villanus.

vinæger *P.* 555, 21; afr. vinaigre — Acetum.

vintâle *Lanz.* 4533, vinteile *Lanz.* 1385, vintâl *P.* 44, 4, fantaille *Athis u. Pr.* B. 52; afr. ventaille, ventale — Ventaculum « galeæ pars qua ventus hauritur, seu respiratur. » (*Cang.*)

vintûse *W.* 322, 23; afr. ventouse — Cucurbitula.

violâte *God.* 11125; afr. violet; vulg. lat. violatus — Violaceus.

fischieren *Lanz.* 5802, *P.* 168, 17; afr. fichier, afichier? In glossariis gallicis verbo *ficher* non est subjecta fibulandi sententia, quæ germanicæ voci propria est. Sed legimus *afiche* (fibula) apud gallicos poetas (Cf. Bartsch : *altfr. R. u. P.* 132, 86). Præterea Cangius scripsit : « *firula*, fibula quæ ad firmandum pallium infigitur. » Ex quo suspicari licet *ficher* idem valuisse atque fibulare.

fisike *P.* 481, 15; afr. fisique, fisike — Ars medicinæ.

fisiôn *P.* 453, 25; afr. fisicien? — Medicus.

viztuom *Kaiserchr.* 375, 8, *Herz. E.* 713; afr. visdame, vidame (visdamesse apud *S. P.* invenimus) sed verisimiliter, ut demonstrat diphtongus *uo*, e vocabulo latino *vicedominus* ortum est *viztuom*.

flamme *Roll.* 7897; afr. flambe, flamme — Vexillum.

floite *Nibl.* 808, 2, *Wig.* 47, 4; afr. flahute, flaute, fleüte, etc. — Tibia.

vloiten *Gud.* 49, 2, floitieren *P.* 63, 8; afr. flahuter, etc. — Tibiam inflare.

floitieren *God.* 10924; afr. flot, flotter? E Godfridi versibus non intelligere licet quæ sit hujus vocis notio (V. Bechstein et Benecke, *W.*).

floitierre *P.* 19, 11; afr. flahutere, etc. — Tibicen.

flôren *Lanz.* 646, *W.* 195, 4, flôrieren *P.* 341, 3. Existimo *flôren* non e gallico verbo *floreter*, sed e nomine *flor* inflexum esse; nam e verbo *floreter* forma *floretieren* orta esset.

flôrî *P.* 53, 125, flôrîe *God.* 17389. Mihi videtur Wiener (343, N. 2) in Wolframi versu (*P.* 531, 25) interpretando errare, cum existimat *flôrî* adjectivi locum tenere. *Flôrî* autem est substantivum e voce *florie* tractum, quæ e *flor* corrupta est.

flôrîs *W.* 146, 19, 301, 1; afr. flori. Existimo contra quam sentit Wiener vocabulum *flôris* eadem sententia acceptum esse atque gallicum *floris*, quod barba incana virum designat.

flôrsen *W.* 373, 13; afr. florison? — Ornatus.

flûrs *P.* 508, 21; afr. flur — 1° Flos; 2° quod est optimum.

folate *God.* 8078. Incertum est unde vocabulum *folate* oriatur, quod carminis speciem significat.

fole *P.* 91, 16; afr. fol.; vulg. lat. follis, follus — Stultus.

fontanie *Floyris* 23, fontâne *P.* 753, 23, funtânje *God.* 16742; afr. fontaine — Fons.

forest *P.* 27, 29, foreist *P.* 176, 4, foreht *P.* 548, 4, *Lanz.* 672, foreis *Wig.* 9, 38; afr. forest, forez; vulg. lat. foresta — Silva.

forstaere *P.* 592, 10, vorehtier *Lanz.* 732; afr. forestier; vulg. lat. forestarius — Qui silvas curat.

fossiure *God.* 16704; afr. fosseure, fossure; vulg. lat. fossura — Fossa.

franzen *God.* 10909; afr. franger — Fimbrias deducere.

franzois *Lanz.* 5804, *Wig.* 211, 34, franzoys *P.* 312, 21, franzeis *P.* 329, 13. Notandum est Conradum nondum hanc vocem, sed formam *Franke* usurpavisse. Ineunte tertiodecimo seculo videtur *franzois* primum in usu fuisse.

fritschâl *Eilh.* 8235 *Wig.* 40, 35; vulg. lat. fritsalum. Pannus cujus nomen in gallica lingua quidem non invenitur, sed verisimiliter Gallis non deerat.

furke *God.* 2935; afr. fourche, fourque; vulg. lat. forca — Furca.

furkîe *God.* 2936; afr. forchie, forkie — Alligatio ad furcam jecoris et pulmonis feræ, antequam exta canibus projicerentur.

furrieren *P.* 168, 10 *Wig.* 23; afr. fourrer — Pellibus induere.

W

wambasch *Lanz.* 3811; afr. gambais, wambais; vulg. lat. gambasium, wambasium — Vestimentum coactile loricæ subjectum.

weifier *Lanz.* 4441; afr. guipure? Dubium est quæ sit hujus vocis notio.

wîle *H. Er.* 1091; afr. vile, ville; vulg. lat. villa — Villa.

Z

zendâl *H. Er.* 377, *God.* 662, cindal *Veld.* 7366, *Gr. Rud.* 2, 13, cindât *Alex.* 6530, zindâl *P.* 19, 1 ; afr. cendal, cendé, etc. ; vulg. lat. cendalum, cendatum. Latina vox *cendatum* formæ *cindât*, quam apud Lamprechtum legimus, rationem reddere potest — Panni species.

zimbel *Lanz.* 3899, cymbel (*die ält. Jud.*, Diem. 117, 21); afr. cimbale; vulg. lat. cymbalum.

zimere *God.* 2942 ; afr. seymier, cymier, cimere. Bechstein declarat se inscium esse quæ sit vocabulo *zimere* subjecta notio, quod non ita fieret si ei noti fuissent loci plures qui vocis *zimere* sententiam illustrant. E quibus paucos referre satis sit : « *et après faut lever le cymier* (*du cerf abattu*) *depuis le commencement des costez et de longueur jusques au bout de la queuë.... — Les nombles cuisses et cymier appartiennent au roy.* » (Fouilloux, *Vénerie*, apud *S. P.*) Præterea in poemate quod *Perceval* inscribitur legimus *l'escimere* (18717), quæ forma corrupta est et verisimiliter in *le cimere* emendanda.

zimierde *P.* 164, 21 ; afr. cimier ; vulg. lat. cimeria. Plerumque gallica vox *cimier* impositam summæ galeæ figuram significat. Notandum est, autem germanici vocabuli notionem fuisse ornatum, et verbum *zimieren*, cum primum in germanicam linguam migratum sit, ornare, non summæ galeæ apicem imponere, significavisse. Inde ambigitur, nonne vox gallica principio, cum galeæ, tum equi et equitatis ornatum designaverit.

zimieren primum in *H. Er.* 735 apparet, e *cimier* inflexum — Adornare.

zingel *P.* 376, 11 ; afr. cengle, cingle ; vulg. lat. cingulum — Munitiones.

zinober *H. Er.* 2295 ; afr. cinabre ; vulg. lat. cinabrium, cinnabar — Cinnabaris.

CAPUT III

De mutationibus quæ gallica verba in germanicam linguam translata affecta sunt.

I. — DE VOCALIBUS

a = ei : ***haster***, ***heistieren***. — Littera *a* videtur nobis a Wolframo sine ulla ratione certa in *ei* mutata fuisse.

a = ä, e : ***bachelier***, ***bätschelier***; ***tarcois***, ***tärkis***; ***tamarie***, ***tämris***; ***travers***, ***treviers***; ***cimbale***, ***zimbel***; ***cardamome***, ***cardemôm***; ***camelin***, ***kämblin***. — Quod ad vocem *bätschelier* pertinet, notandum est in quibusdam gallicis dialectis, litteram *a*, quoties inciderit ante sonum *j* vel *ch*, in litteram *e*, mutatam fuisse (Meyer-Lübke, *Gr.*, I, § 232). Propterea quod *i* in verborum *tärkis*, *tämris*, *treviers*, *kämbelin* exitu est, littera *ä* in prima syllaba locum litteræ *a* habere videtur, quod quidem Germani *umlaut* nomine appellant.

ai = ei : *saie*, *sei*; *saitie*, *seitiez*; *faitiure-feiture*, *feitiure*; *gambais-gambeis*, *gambeis*; *aise*, *eise*; *contrefait*, *conterfeit*. — Ex eo quod Germani pro gallico sono *ai* litteras *ei* scripserunt, inducere licet quædam vocabula, in quibus diphthongus *ai* inveniatur, in germanicam linguam importata fuisse per duodecimum seculum, cum hæc diphthongus nondum apud Gallos quasi monophthongus *ai* pronuntiaretur (V. *Grundr. der rom. Phil.*, I, 582). Cum autem sonus diphthongi *ai* in germanica lingua sono *ei* similis auditu esset, qui enuntiabatur tanquam *i* adderetur litteræ *e* (*e* + *i*) (V. Braune : *ahd. Gr.*, § 44) et in veteribus Germanorum poematibus *ai* scribebatur (V. Weinhold : *mhd. Gr.*, § 123), gallica diphthongus a Germanis litteris *ei* scripta fuit. Ceterum gallicam diphthongum *ai* Germanis sonuisse ut si quis

primum litteram *e*, deinde litteram *i*, pronuntiavisset, constat ex eo quod in extrema versuum parte invenimus vocabula *sein*, *conterfeit*, *eise* — *sein*, *breit*, *weise*, quæ inter se consonant.

N. — In gallicis scriptis sunt quædam inter hæc vocabula, quæ modo formam *ai*, modo formam *ei* (sic *faiture*, *feiture*) præbent.

ai(ll) = a, ei, e : 1) *bataille*, *batalje* — 2) *ventaille*, *vintdle* — 3) *Ventaille*, *vinteile*; *taillier*, *teilieren*; *maille*, *meile* — 4) *Batail-lier*, *patelierre*. — Germanis deerat sonus quem Galli *mouillé* dicunt; itaque diversis modis eum reddere nisi sunt. Nostra igitur refert qua via ad id propositum efficiendum usi sint disquirere.

1) Pro *aille* scripserunt *alje*, quæ vox exstitit e propinquitate vocabuli quod in vulgari latina lingua *batalia* dicitur, quo nullus inter gallicos sonos germanico sono propior est.

2) Vox *vintdle* oriri potuit ex gallica voce **ventalle*, aut formari ad exemplar nominis *batalle*, quod in veteribus Gallorum poematibus invenimus (V. *Alex.*, Meyer).

3) Cum simul forma *eille* et forma *aille* apud Gallos inveniantur (Förster : *Cligés*, LXVII, Meyer-Lübke : *Gr.*, I, § 232), cumque præterea in hac Galliarum parte quæ ad Orientem spectet sonus *eil* emittatur eodem modo ac *e*, cui additur sonus quem cognomine *mouillé* significant, Germanici poetæ nimirum hac soni emittendi ratione usi sunt.

4) Denique Germanorum *el* invenitur gallici soni *aill* loco, qui intra quoddam temporis spatium pronuntiabatur ut *el*. Invenimus enim in poemate quod *Chanson de Roland* inscribitur verbum *ventaille* referens eumdem sonum atque verba *Burdele*, *furcheles*, *sele*, etc. (v. 1289 sqq.), quæ quidem omnia in extrema versuum parte collocantur et, ut vulgo dicitur, inter se assonant.

ai = ae, e : *vinaigre*, *vinaeger*; *glaive*, *glaevin*; **sorçaingle*, *surzengel*. — Germani Gallorum sonum *ai*, similem scilicet litteræ *e* apertæ (V. Diez : *Gr.*, I, § 399), sono *ae*, *e* reddere contenderunt, qui quidem in germanicam linguam metaphonia litteræ *a* inductus fuit.

ai = a : *maisnie, massenie ; grainne, grân ; tresmontaine, tremuntâne; vilain, villân ; compainz, kumpân ; montaigne, muntâne; fontaine-fontanie, funtânje ; balai, balax ; palais, palas; wambais, wambasch ; plaine, plân.* — Ex hac gallicarum litterarum *ai* pronuntiandarum ratione in Germania quasi *a* scriberentur facile inferri potest, quædam inter hæc verba, quorum ad exemplum cetera pronuntiata fuerunt, a Gallis remoto tempore Germanos mutuatos esse. Constat enim gallicam diphthongum *ai* ante duodecimum seculum pronuntiatam fuisse perinde quasi accentus incideret in *a*, cujus sonus prævalere solebat (*S. Alexis :* G. Paris 37 sqq.). Sic ætate nostra audimus adhuc *a* pro *ai* sonare in nonnullis Lotharingicorum dialectis, apud quos *harnas* pro *harnais*, *mâjon* pro *maison*, etc., dicuntur (Cf. Horning : *Ostfr. Dial.*, § 28).

N. — Ex variis codicum lectionibus *wambeis, wambois, wambeis, wambis*, apparet hanc vocem vicinitate gallici sermonis rursus mutatam fuisse.

a = o : *cinabre, zinober.* — Cum littera *a* servetur in vocabulis quæ Germani e gallico sermone assumpserunt, mirandum forsan esset, quod littera *a* in locum litteræ *o* adhibita fuerit, nisi animadverteremus vocabulum *zinober* pro vocabulo *sinople* habitum fuisse (V. *Lanz.*, 4421 et N., *H. Er.*, 2293 et N.).

au = e : *aucube, ekub.* — Inter omnes poetas solus Wolframus hac voce utitur, quam certum est eum tanquam *ekub* pronuntiavisse, ut satis ex variis codicum lectionibus patet. Verisimile est formam *ekub* e gallica forma *acube* ortam esse, quam apud quosdam gallicos poetas invenimus, itaque non syllabam *au* sed litteram *a* litteræ *e* locum obtinuisse affirmare possumus.

au, ahu, eu = oi, oy : *flaute* (*flahute, flaüte*), *floite* (*floyte*). — Germanis deerat diphthongus *au*. Ex hoc autem manifestum est syllabam *au* in vocabulo *flaute,* vel *eu* in *fleute* diphthongum fuisse, quod aliquoties pro formis *flaute, fleute* scribitur forma *flahute* (V. Bartsch : *Afr. R. u. P.*, 287, 7 ; 126, 7, etc.), quæ postquam pridem adhibita fuit, in formam *au,* vel *eu* delapsa

est. Quod ad diphthongum *oi* pertinet, pronuntiabatur non secus ac si post litteram *o* pronuntiatam statim sonum *i* vel *u* emittas (V. Weinh. : *mhd. Gr.*, § 69).

e = a : *violet*, *violate; rosée*, *rosât; brunete*, *brunât; rondet*, *rondât; soldée, soldât; perdris*, *pardriz; carner*, *carnâre.* — Secundum Bartschii opinionem (*Roll.*, 3923), quod litteræ *ât* in exitu verborum collocatæ sunt in loco litterarum *et*, id ex una inter formandi rationes quæ *mitteldeutsch* vocantur initium cepisse videtur. Constat autem exitum *ât* in *mitteldeutsch* ad nomina actionis significanda destinatum fuisse, quod non fit in verbis *violat*, *rosât*, etc. Ceterum jam antea Wackernagel arbitratus est (*Altd. Pred.*, 301) exitum *ât* e linguis quæ *romanes* dicuntur ortum esse, in quibus littera *a* litteram *e* æquiparavit in media ætate et adhuc æquiparat (Kass., p. 78). Nonne hæc mutatio facilius explanaretur, si nobis concederetur litteras *ât* sine ulla intermissione e litteris *at* aut *ad*, quæ apparent in vulgari latina lingua, ortas esse (cf. *soldada*, *violatus*, *rosatus*)? Quod ad verbum *pardriz* pertinet, animadvertere oportet adhuc in nostra ætate, in quibusdam Lotharingiæ partibus, gallicum verbum *perdrix* quasi *pardrix* pronuntiari, quod eodem modo fit in verbo *perron* quod pronuntiatur *pârron*, etc. (V. Horning : *ostfr. Dial.*, p. 22).

ei = ai : *veile*, *faile.* — Schuchardt notavit (*Vok.*, I, 466) diphthongum *ei* primum in *ai* versam fuisse, deinde in *oi;* sic forsan factum est, ut in germanica lingua legamus *faile* scriptum pro *veile.* Præterea, in ea parte Galliæ quæ ad Orientem spectat, inter plures mutationes quæ afficiunt syllabam *ei*, mutatio syllabæ *ei* in *ai* notatur (Meyer-Lübke : *Gr.*, I, § 76), quod forsitan altera causa est cur Wolframus *faile* pro *veile* scripserit [1].

e = ei : *l'amer*, *l'ameir ; amer*, *ameir ; mer*, *meir ; moralité*, *moraliteit ; ostez*, *ohteis ; forez*, *foreis ; sauge*, *salvei ; fée*, *feie.* — Cum in gallica lingua *ameir* pro *amer* inveniamus (V. Bartsch : *Altfr. R. u. P.*, 117, 44), cumque præterea diphthongus *ei* pro lit-

1. Apparent in quibusdam codicibus formæ vale, val.

tera *e* in septentrionali et orientali Galliarum parte adhibita fuerit, non mirandum est Godfridum hanc formam admisisse, qua inductus est ut uteretur forma *meir* (mari) pro forma *mer*, unde verborum ambiguitas quam sibi proposuerat efficitur [1].

Littera *e* clausa qua vocabula *moralité*, *ostez*, etc., desinunt, in germanica lingua sonuit *ei*, quod ita in orientali Galliarum parte sonuerat, quem quidem sonum adhuc in Lotharingia et circa Vesontionem audimus (*outaïe* pro *ôtez*, *parlaïe* pro *parlez*, etc.).

e = i : *berser-bierser*, *birsen*; *bonnet*, *bonît*; *calcedoine*, *calcidônje*; *corneol*, *corniol*; *javelot*, *gabilôt*; *gemme*, *gimme*; *genet*, *géuît*; *merle*, *merlîn*; *present*, *prisânt*; *tresor*, *trisor*; *duchesse*, *ducisse*; *escler*, *eskelîr*; *hamede*, *hamît*; *bresil*, *prisîn*; *ventaille*, *vintâle*; *ventouse*, *vintûse*; *aventure*, *âvintiure*. — Littera *e* in his vocabulis iisdem vicibus obnoxia atque sæpe peculiaris Germanorum littera *ë* in *i* mutata est [2]. Jam latina verba (ut exemplis utar : *census*, *zins*; *mentha*, *minze*; *thesaurus*, *trise*), dum in linguam *althochdeutsch* transducebantur, eadem mutatione affecta erant atque Gallorum verba quæ Germani mutuati sunt.

eill = igl : *botillier*, *butiglére*. — Utrum proveniat verbum *butiglére* e latino *buticularius* an e gallico *botillier* incertum est. Nescio an exstiterit in gallica lingua forma **botiglier*, e verbo *buticularius* orta, quemadmodum constat verba *aiglent*, *marreglier* ex verbis **aculentum*, *matricularium* orta esse.

e = u : *rassener*, *rasûnen*. — Hæc mutatio ad nullam certam legem pertinet, sed ex libidine Woframi effecta est.

eor, eur = ur, iure : *l'empereor*, *lampriure*; *josteor*, *tjostiure*; (*en*)*chanteor*, *schantiure*; *poigneor*, *punjûr*. — Syllabæ *eor*, *eur*, quæ in exitu gallicorum verborum sunt, aut primum pronuntiatæ fuerant quasi diphthongus *oir* (quæ evasit ex littera *o* cui littera

1. « L'ameir daz waere minnen, — l'ameir bitter, la meir mer » (*Tristan*, v. 11998 sq.). — 2. V. Weinh. : *mhd. Gr.*, § 97.

i tanquam *parasita* addita est) aut quasi *ur* aut quasi *our* (V. Wilmotte, *Rom.*, XVII, 559). In quibusdam Galliarum regionibus, e sono *oi* nati sunt soni *oui, ui, u*, quorum unus Germanorum pronuntiandi rationem *ure* peperit, nisi forte eam pristina forma *oi* genuerit (V. Maxeiner : *Beitr.*, 57). Secundum Maxeiner, fieri potest ut exitus *iure* in germanicis vocabulis, quæ cum gallicis vocabulis desinentibus in *eor*, *eur* consonant, a Wolframo *öü* pronuntiatus fuerit (p. 61). Kassevitz, ut contendat in verbis supra relatis sonum *iu* apparuisse, in hoc nititur quod vocabulum *punjûr* cum *sûr* consonat. Illud animadvertendum est, verbum *lampriure* cum verbo *âventiure* consonuisse (*W.* 91, 28) et cum germanicum verbum *âventiure* quasi *âventüre* pronuntiaretur, nobis igitur admittere licet hæc verba non una et eadem ratione pronuntiata fuisse.

(e)ure = iure : *aventure*, *âventiure ; faiture, faïtiure ; coverture, covertiure ; fossure, fossiure ; quassure, quaschiure*, etc. — Syllaba *-ure*, quæ in exitu verborum scribitur et ex latinis formis *-atura* et *-itura* oritur, pridem formam *ëure* accepit, quæ, postquam tres syllabas obtulerat, ex quadam litterarum contractione ad duas syllabas tantummodo redacta est, præsertim in dialectis quæ in orientali et septentrionali Galliarum parte vigent. His adde quod apud Gallos in hoc vocabulorum exitu littera *u* sonum litteræ *u*, ut in nostra ætate pronuntiatur, præstitit (V. *murmure : alëure, Cligés*, 5663-4). Usque ad extremum duodecimi seculi exitum, littera gallica *u* apud Germanos idem ac *ou* valuit. Sic consonat *natûre* cum verbo *sûre* (*Lampr. Alex.*), *Artûs* cum verbo *hûs* (*H. Er.*). Tum in his formis sonus *iu* apparet, dum tamen sonus pristinus *û*, in his quidem verbis, quæ e latina lingua derivantur, permanere videtur. Sic fit ut *natûre* et *natiure*, *créatûre* et *créatiure* eodem tempore inveniantur. Cuncta verba de quibus locuti sumus in *mittelhochdeutsch* sonum *u* (*ü*) (V Diez., *Gr.*, I, 396 sq.; Maxeiner : *Beitr.*, § 15) et *u* vel *ü* in *mitteldeutsch* (V. Maxeiner : *Beitr.*, § 20) reddiderunt. Suffectusne sit germanicus sonus *i*, in verbis quorum exitus *iure* præbet, in loco gallici soni *e*, in verbis quorum exitus *eure* præbet, incertum est, quod quidem Kassewitz contendit. Quod ad nos pertinet, cum apud

Germanos ad litteram *ü* exprimendam sonus *iu* valeret (V. Weinh., *mhd. Gr.*, § 119, 129), nonne satius esse videtur admittere, Germanos Gallorum litteram *u* (*ü*) sono *iu* effinxisse, qui tantum quantum Gallorum littera *u* valebat. Jam enim in quibusdam latinis codicibus, qui intra quartum et decimum seculum scripti sunt, litteræ *u* sæpius substituebantur *iu* vel *ui* (V. Maxeiner : *Beitr.*, 17), quæ apud Alamanos haud semel *ü* scribuntur, sic *Nuirtingen : Nürtingen ; Stuiszelingen : Stüzelingen* (Kauffm. : *Gesch. d. schw. Mund.*, p. 85) ; *fiur : für* (Kauffm. : *op. c.*, p. 86).

em, en = am, an : *semblance*, *semblanz ; serpent*, *serpant ; rotruenge*, *rotruwange ; ventaille*, *fantaille ; l'empereur*, *lampriure*, etc. — Kassewitz quidem verba citra relata in duas partes impertit, quarum altera continens verba, in quibus litteræ *en* integræ permanent, ex sermone qui in septentrionali Galliarum parte adhibetur, altera autem continens verba, in quibus litteræ *en* in litteras *an* translatæ sunt, ex sermone orientalis Galliarum partis incolarum provenire illi videtur. Sed in hujus sententiam nobis non eundum esse videtur. Nam, quamvis in antiquis codicibus, qui in Normannia et in Picardia conditi fuerunt, hæc litteræ manifeste distinguerentur, constat nihilominus jam per duodecimum seculum alteram alterius locum sumpsisse. Sic fit ut *jant* pro verbo *gent* scribatur (Cf. præterea *S. Alexis :* G. Paris p. 36 sq.). Verba autem germanica in quibus litteræ *en* apparent non ante exitum duodecimi seculi inveniuntur. Itaque hæc duplex scribendi ratio libidini cujusque poetæ obnoxia esse videtur.

i = a : *jacinthe*, *jâchant*. — In veterrimis Germanorum codicibus littera *i*, quæ erat in latina forma, permansit (V. *jacingtus : Das himml. Jer.*). Littera autem *a*, quam in germanicis codicibus postea invenimus, provenit ex Gallorum sono *un* aut *on*, qui locum latini *in* obtinuit. Legimus enim *jacunce* (*Ch. de Rol.*, 638), *jagunce* (Pannier : *Lap.* p. 46), *jargonce* (*Alex.*, Meyer, p. 98), *jagonce* (*Chr. Er.*, 1612), etc.

er = en : *coupler*, *kuppeln ; hurter*, *hurten ; mener*, *menen ;*

pruever, *prüeven; danser*, *tanzen; priser*, *prisen; temprer*, *tempern; dobler*, *topeln*, *etc.* — Multa Germanorum verba, quorum infinitiva forma litteris *en* scribitur, ex Gallorum verbis, quorum infinitiva forma litteris *er* scribitur, derivantur. Plura adhuc in Germanorum lingua exstant, sic *prüfen*, *birsen*, *tanzen*, etc.

(i)er = ieren, en : 1° *bohorder*, *buhurdieren; conreer*, *cunrieren; corder*, *cordieren; crier*, *kriieren; haster*, *heistieren; joster*, *justieren; (es)leissier*, *leisieren;* etc. — 2° *hurter*, *hurtieren-hurten; (a) faitier*, *feitieren-feiten; penser*, *pansieren-pansen; flauter*, *vloitieren-vloiten; florer?*, *flôrieren-flôren.* — Operæ pretium esse visum est inquirere cur inter infinitivas formas, quæ apud Gallos sono *er* desinunt, quædam apud Germanos sonum *en* acceperint, quædam autem sonum *-ieren* induerint. Kassewitz (p. 67 sq.) autem existimat germanica verba, quorum exitus est *-ieren*, ex gallicis verbis, quorum exitus est *-ir*, provenisse, similique modo verba sonum *-ier* aut *-er* præbentia tractata esse. Ceterum hanc opinionem id quidem confirmare possit, quod apud Lotharingicos quædam verba ejusdem speciei eodem modo, id est *-ir*, pronuntiantur (V. *charrier : charrîr; nettoyer : nettîr; herser : hersîr;* etc.). Quod ad germanica verba in *-en* desinentia pertinet, Kassewitz hanc formam ex *nominibus* derivat unde *verba* orta sunt, dum *verba* in *-ieren* desinentia ex *verbis* provenire arbitratur. Quod parum compertum videtur. Notavit enim Wiener (p. 329 sq.) quædam germanica *verba* reperta esse juxta *nomina* unde extrahi potuerunt, prætereaque *verba* utramque formam præstare (V. supra *hurtieren-hurten*, etc.), quod infirmam Kassewitzi opinionem efficit.

Wiener aliam explicandi rationem refert. Existimat enim e gallica lingua extracta *nomina* germani sermonis in *-ier*, *-iur*, *-iure* desinentia, quæ cuncta iisdem sonis pronuntiabantur, sonis *-iur*, *-iure* mutatis in sonum *-ier*, infinitivæ formæ exitum genuisse [1]. Hanc assertionem parum verisimilem existimabimus,

1. « There are two very common sources of noun derivations which German poets affect : the ending in *ier*, *iur*, corresponding to OF *ier eor eür*, for *nomen agentis*, and *iure*, corresponding to OF *ure*, for *nomen actionis*, and both are strangely confused in the minds of the scribes.... This confusion is

siquidem animadvertemus *nomina agentis* desinentia in ***iure, ure, ier*** raro juxta *verba* desinentia in *-ieren* inveniri, aut, si quæ appareant, ea posterius formata fuisse. Scilicet ***buhurdieren*** e nomine ****buhurdier*** derivatum fuisse plane concedendum esset. At ***buhurdier*** non invenitur, sed forma ficta tantummodo est. Item ex nomine *punjûr* verbum *punieren* nasci potuisset, sed ***punjûr*** quibusdam annis postea solum apparet. Quæ eadem dici possent de verbo *krîieren*, etc. Præterea *nomina actionis* desinentia in *iure*, quæ ex *verbis* in *-ieren* exeuntibus oriri videntur, eadem verba ætate non præcesserunt. Quædam autem inter hæc vocabula priorem formam præbuerunt juxta quam forma *-ieren* invenitur, quæ rursus nomina in *-ier* desinentia peperisse videtur. Sic tres formæ plerumque exstant : *puneiz*, ***punieren, punier; kunreiz***, ***kunrieren***, ***kunrier; juste, justieren***, ***justiure***, quarum ultimæ ***punier, kunrier***, ***justiure*** post alteras *punieren*, etc., apparent. His adde quod formæ infinitivæ in *-ieren* jam remota ætate apparuerunt, priusquam nomina in *-iure* desinentia in germanicam linguam perfluxerint. Sic Henricus de Veldeke jam quibusdam germanicis verbis formam alienigenam *-ieren* addit, ex quo constat hanc formam jam ante duodecimum seculum exiens pervulgatam et quodam studio usitatam fuisse. Satius igitur existimandum est, verba germanica in *-ieren* desinentia ex gallicis verbis in *-ir* vel *ier* desinentibus exiisse, præsertim cum verba germanica qualia *wieren*, *zieren*, *vieren*, etc., transitum faciliorem effecerint.

(i)er = aere, êre : ***boucler***, ***buckelaere; botillier***, ***butiglére; marnier***, ***marnaere; soldeier***, ***soldenaere; forestier, forestaere; paltenier***, ***paltenaere; portier***, *portenaere*, etc. — Sonus *-er* aut sonus *-ier* in germanicis nominibus soni *aere*, vel soni *êre* formam dedit. Sic plerumque *nomina agentis* effecta sunt. Notemus aliquoties his in verbis litteram *n* insertam fuisse. Testibus : ***soldenaere***, ***portenaere***.

the more natural, since the German itself offered the interchange in verbs with *iu* (*biute*, *bieten*). There is but a step from *ier*, *iur* to the infinitive *ieren* and its generalization as an infinitive-forming suffix » (p. 330).

er = ier : *bacheler*, *betschelier*. — Mirum est formam *-er*, quæ est in extrema parte gallici verbi *bacheler*, quod quidem postea formam *bachelier* accepit (Bartsch et Horning : *La langue et la litt. fr.*, p. 10), apud Germanos jam formam *ier* præbuisse.

(e)i = e : *baril-bareil*, *barel*. Quomodo forma germanica *barel* e gallica forma *bareil* exiverit facilius explicabitur, si animadvertemus in media ætate formam *ei* cum forma *e* in versuum exitu consonuisse (V. Diez, *Gr.*, I, p. 400).

i = u : *buisine, pusûn*. — Apud Germanos invenitur vox *busîne* juxta vocem *busûn*, cujus forma duplici modo explicari potest : 1° sæpius apud Germanos littera *i* ante litteram *n* posita, tanquam obscura facta, in sonum *u* conversa est (V. *bevinden : berunden M. S. F.*, 52 : 21-24); 2° verbum *pusûn* in germanicum sermonem pervenit per circuitum dialecti quæ *mittelniederdeutsch* dicitur in qua *u* pro *i* apparet (V. Lübben : *mnd. Gr.*, §§ 12, 13).

o = u : *joste, juste; amor, amur; bocle, bukkel; pastorele, pasturêle; tabor, tabur; sorciere, surziere; capon, kapûn; tronçon, trunzûn, pavillon, pavilûn; garçon, garzûn; rondet, runddt, roncin, runzît*, etc. — Galli, ut hæc verba scriberent, modo littera *o* modo littera *u* jam utebantur. Sic eodem tempore formas *amor*, *amur*, *tabor*, *tabur*, etc., invenimus. Sonus, quem his litteris effingebant, inter sonum *o* et sonum *u* exprimebat mediam vocem, quæ tamen sono *ou* propior erat (V. : *S. Alexis* : G. Paris, p. 61 sqq.). Hæc pronuntiandi ratio in dialectis quas septentrionalis et orientalis Galliæ incolæ loquuntur adhuc superest, in quibus signis *o*, *u*, *ou* exprimitur sonus cujus tenor inter *o* et *ou* medius est (V. Maxeiner: *Beitr.*, p. 56). Wallones sine ullo discrimine *on* et *un* scribunt (V. Wilm., *Rom.*, XVII, p. 560). Sive verba supra citata tantummodo ex auditu tradita fuerint, seu scriptorum inspectione cognita fuerint, contendere igitur non dubitamus cuncta hæc sonum *u* (*ou*) in germanica lingua ex necessitate accepisse. Ex hoc autem quorumdam verborum mutatio facilior fuit, quod apud Germanos *o*, cum præponitur litteræ *i* quæ in exitu verborum apparet aut

litteræ ***m*** vel ***n*** quam consonans sequitur, sonum ***ou*** induere solebat.

Parum cum vero congruere videtur hæc Weinholdi opinio, qua contendit litteram ***o*** præpositam litteræ ***r*** in Gallorum verbis, quæ Germani sumpserunt, semper sonum ***ou*** exhibuisse (V. Weinh. : *mhd. Gr.*, § 110). Inveniuntur enim formæ ***store*** ex ***estor***, ***trisor*** ex ***tresor***, etc., oriundæ.

o = e : *parler*, *parelieren*, *parlieren*. — Cum in verbo germanico, quod e verbo gallico *parler* extractum est, accentus in littera ***i*** incumbat, littera, quæ antecedenti syllaba continetur, aut extenuatur aut omnino cadit. Sic postea verbum ***commendeur*** quasi ***cumtiur*** pronuntiatum est.

oi = o : *calcofoine*, *calcofôn; sardoine*, *sardônje; cortosie*, ***curtôsie***. — *Calcofôn* et *sardônje* litteram ***o*** quæ in latina forma exsistebat servaverunt. Quod ad verbum *curtôsie* pertinet, compertum est apud Wallones ***oi*** in sonum ***o*** debilitari (V. Wilmotte, ***Rom.***, XVII, p. 537).

oi = u : *poigneur*, *punjûr*. — Sonus ***oi*** (o + y), in quo littera ***o*** plus valebat, nihil aliud erat nisi diphthongus quam Galli cognomine *décroissante* appellant. Verbum enim *puign* (poign) in iisdem carminum strophis (*laisses*) atque *turnent*, *dulce*, etc., apparet (V. Bartsch et Horning, op. c., p. 22). In quibusdam lotharingicis dialectis sonus *ou* pro sono *oi* quoque invenitur : sic audimus ***pougne*** pro *poing*, *sougni* pro *soigner*, etc.

oie, eie = i : *soldoiement*, *soldiment; soldoier-soldeier*, *soldier; tarcois*, *tärkis*. — Cum Germani modo sono ***ei***, modo sono ***oi***, in gallicis operibus occurrerent, modo pristinam Gallorum formam ***ei***, modo recentiorem formam *oi* (*oy*), effinxerunt. Sic fit ut apud Wolframum nunc *franzeis*, nunc autem *franzoys* inveniatur. Notandum est litteram *i* in loco diphthongorum *oi* vel *ei* substitisse, in quibus sine dubio concedendum est litteram ***i*** prævaluisse. Quod probabilius efficietur, si animadvertemus verbum *tärkis* in quibusdam codicibus scriptam formam *terkeis* præbuisse.

ue = o : *pueple, borel; recuerrer, erkorern.* — Cum forma *pruerer* in formam *prueren* mutata sit, mirum forsan videbitur cur forma *pueple* in formam *borel* mutata fuerit. Notare præterea licet in germanico verbo accentum non eumdem locum observasse : *puéple, bórel.*

u = ew : *conduire, condewieren; rotuange, rotewange.* — Ut supra compertum est, ex littera *v* in gallico vocabulo *conroier* exstitit verisimiliter littera *w* in verbo germanico *condewieren.* Quod ad vocabulum *rotewange* pertinet, ex gallico vocabulo *rotuange* oritur, quod est altera corruptaque forma vocabuli *rotruange.* Littera *w* in verbo *rotewange* excludit hiatum, qui conjunctione litterarum *e* et *a* effici potuisset, ut in germanico verbo *klawe,* quod verbo *klaue* substituitur.

Aliquoties invenimus *salwieren* pro *saluieren* scriptum.

ui = u : *buisin, pusûn.* — Sonus *u* plus valebat quam sonus *i* in gallica diphthongo *ui* (u + y), quæ cum *ü* concinebat. Nobis igitur tantummodo notandum est *u* (*ou*) in germanica lingua locum gallicæ litteræ *u* (*ü*) cepisse.

II. — DE CONSONANTIBUS

b = p, p = b : *buisine, pusûn; bataillier, patelierre; pelice, belleze; pueple, borel,* etc. — Sonus *p* in lingua quæ *oberdeutsch* dicitur sonum præbet qui tantum distat a littera forti *p* quantum a littera leni *b.* Ex quo fit ut sæpe inter se hæ litteræ mutentur in germanicis vocabulis, ideoque idem factum est in gallicis vocabulis quæ in germanicam linguam pervaserunt (V. Weinh. : *Bair. Gr.,* § 121, *mhd. Gr.,* § 159, Kauffmann : *Gesch. der schwäb. Mund.,* § 171); littera *b* tamen potissimum eligitur et plerumque in scriptis apparet.

c(i) = ch : *jacinthe, jachânt.* — Hoc vocabulum ex latina lingua extractum fuit, cum Germanis tunc littera *z* non esset. Sin aliter evenisset, littera *c* in *z* conversa fuisset (V. Wackern. : *Umdeutsch.,* p. 268).

c(i), c(e), ç = z, zz : *cimier*, *zimier; cengle*, *zingel; cimbale*, *zimbel; cinobre*, *zinober; contenance*, *contenanze; lance*, *lanze; semblance*, *semblanz; merci*, *merzi; garçon*, *garzûn; tronçon*, *trunzûn; boucel*, *buzzel*, etc. — In pristina Gallorum lingua sonus *c* cum, in initio verborum, litteris *e* vel *i* præponeretur, sonum *ts* usque ad tertiumdecimum seculum præbebat. His adde quod Germani litteram *c* in initio verborum positam scribebant litteræ *z* loco, cum hæc litteris *e* vel *i* præponeretur (V. Weinh. : *mhd. Gr.*, § 203). Eodem modo *z* litteræ *c* locum obtinuit, ut ex verbo *cymbel* apparet, quod postea scripserunt *zimbel*. Ægre igitur concedendum est quod Kassewitz (p. 89) asserit, sonum germanicum *z*, qui sonum *ts* æquiparat, quidquam præstare posse ad discernendum quomodo Gallorum littera *c* pronuntiata fuerit. Certum autem videtur Germanos, cum litteræ alienigenæ *c* occurrerent, quæ in vernacula lingua *z* pronuntiabatur, eamdem per litteram *z*, quam sæpius littera *c* adhibebant, effinxisse. Hanc autem notationem illud adjuvit, quod apud Germanos nulla exsistebat littera ad effingendam gallicam litteram *ç*, quæ in verbis *garçon*, *tronçon*, etc., apparet, quorum unum *garçon* mature in germanicam linguam pervenit.

ch = sch, tsch : *chevalier*, *schevalier-tschevalier; chance*, *schanze; bachelier*, *betschelier*, etc. — Inter sonos qui ex latino *c* orti sunt, soni *sch* et *tsch* apud Gallos separatim exstiterunt. Verisimile est Germanos utrumque sonum audivisse et adhibuisse. Sic simul apparent *schevalier* et *tschevalier* (Cf. apud Britannos *challenge*, *chamber*, etc.).

ch = sc, z : *chevalier*, *scievalier*, *zevalier*. — Sonus *c* tantummodo scriptura a sono *sch* differt. Hæc pristina forma tunc per tertiumdecimum seculum apparet (Weinh. *mhd. Gr.*, §§ 206, 210). *z* in lingua quæ *mitteldeutsch* dicitur sonum *sc* æquiparat.

c = g : *culter*, *golter; barbacane*, *barbigân; calandre*, *gâlander; camaïeu*, *gamân; coife*, *goufe; cogol*. *gugel; croupiere*, *gropiere*, etc. — Cur Gallorum littera *c* apud Germanos in verborum initio *g* facta fuerit, illud explicat quod ab undecimo circiter seculo lit-

tera *g* in lingua quæ *oberdeutsch* dicitur litteræ *k* in germanicis verbis sedem excepit (V. Weinh. : *mhd. Gr.*, §§ 220, 222). Ea ratione affecta sunt externa verba, quorum in initio littera *c* in *g* conversa est [1].

g = k : *galop*, *kalopeiz*. — Littera *k* litteræ *g* substituitur propterea quod in *mitteldeutsch* in verborum initio littera tenuis pro littera *media* apparet (Weinh. : *b. Gram.*, § 172).

d = t : *dalphin*, *talfîn*; *danser*, *tanzen*; *doublet*, *topel*; *dromon*, *treimunt*; *bastard*, *bastart*, etc. — *D* locum litteræ *t* in germanica lingua obtinuit quod apud Bajuvarios et Alamanos littera *media*, cum in verborum initio inveniretur, pro tenui littera adhibebatur (Weinh. : *mhd. Gr.*, § 192, Kauffmann : *Gesch. der schw. Mund.*, § 149, 6). *D*, ubi in exitu verborum apparebat sine accentu (atone), apud Germanos formam litteræ *t* induebat (Weinh. : *mhd. Gr.*, § 194).

g = w : *galop*, *walap*; *gastel*, *wastel*; *gambais*, *wambeis*. — Haud dubium est verba supra relata Germanos ex wallonensi lingua extraxisse, in qua sæpe gallica littera *g* in *w* conversa est et germanica littera *w*, in ceteris Gallorum dialectis in litteram *g* mutata, permansit.

g(i), g(e), j = sch : *passage*, *passdsche*; *logier*, *loschieren*; *joie*, *schoye*; *joster*, *schustieren*. — Cum sonum *j* Germani non novissent, ubi gallica verba in quibus hic sonus continebatur acquisiverunt, ejusdem in loco sonum qui in germanica lingua proximus erat, id est *sch*, adhibere illis opus fuit.

j = tj : *joste*, *tjoste*. — Ex hoc quod gallicum sonum *j* Germani quasi *tj* in vocem *tjoste* pronuntiaverunt, conjicere forsan licet

1. « Durch die hochdeutsche Verschiebung waren im Anlaut die alten germanischen Tenues beseitigt.... Fremdwörter die mit den reinen Tenues *p* und *c* anlauteten hatten also im Deutschen Kein genanes Gegenbild.... Unter diesen Umständen ist es begreiflich, dass Fremdwörter mit *p* und *c* sich den deutschen mit *b* und *g* anschlossen » (Wilm. : *d. Gram.*, § 53).

hoc verbum a Gallis ex auditu Germanos accepisse, qui pronuntiationem similem gallico sono *dj* effingere tentaverant. Utrum Hartmannus pronuntiaverit *joste* an *tjoste* in dubio est (V. Lachmann, *zu Iw.*, 739).

g(i), j = j : *girofle*, *jeroffel; sarjant*, *sarjant; joste*, *joste*. — Cum in litteram gallicam *j* Germani incidissent, eam littera vernacula *j* representaverunt, unde nihil de pronuntiandi ratione nobis inferre licet.

g(e), j = s, sc, sz : *montjoie*, *monsoî-monscoî; franger*, *franzen*. — Cum in lingua *mitteldeutsch* soni *s*, *sc*, *sz*, *sch* alii aliorum locum tenerent (Weinh. : *mhd. Gr.*, § 210), plane explicatur cur germanici poetæ *monsoî* pro *montschoie* et *montjoie* (vide supra *j : sch*) scripserint.

gn = n, ng, nj : *montaigne*, *muntâne; poign....*, *punieren ; espagnol*, *spanôl; poign....*, *pungieren; poigneur*, *punjûr*. — Sonus *gn* qui Germanis deest multis modis expressus fuit. Quemadmodum sonum *ill* qui *mouillé* dicitur extenuaverunt, ita sonum ejusdem speciei *gn* debilitaverunt ut sonus *n* fieret. Ceterum gallici quidam poetæ pronuntiavisse videntur *gn* perinde ac *n*. Sic fit ut in poemate quod *Eneas* inscribitur *enseigne* cum *demeine* consonet (V. *Eneas*, 4523). Hartmannus gallicam litteram *g* in verbo *pungieren* servavit. Forma autem *punjûr* apud Wolframum solum invenitur.

j = g : *javelot*, *gabilot*. — Cum Tobler verbum *javelot* ex verbo *garelot* educi potuisse contendat (*Zeitschr. für vergl. Spr.*, 23, 418), exstentque in pristina Gallorum lingua formæ *gaverlot* et *gavrelot*, nihil mirum est cur in initio germanicæ vocis littera *g* appareat.

p, b = v : *rabine, ravîne; pueple*, *bovel; arabi*, *ravît; table ronde*, *tavelrunde*. — Apud Meyer-Lübke hanc sententiam legimus : « *Peuple ne peut venir que de pueble influencé par la forme latine* » (*Gr.*, I, § 103). Ex germanica enim forma *bovel* in qua littera *v* ex

littera *b* oritur (quod idem fit in *ravine*, *ravît* ex verbis *rabine*, *arabi*, provenientibus), inducere licet litteram *b* in gallica voce primum litteræ *p* formam induisse. Ut in linguis quæ romanenses dicuntur jam in litteræ *b* locum littera *f* suffecta est (Diez, *Gr.*, 1, p. 432), sic in germanica lingua spirans littera *v*, quæ non sonum litteræ *f* sed litteræ b^{h} æquiparat, locum soni *b* quibusdam in Germaniæ regionibus tenet (V. Weinh. : *mhd. Gr.*, § 176; *Wilm. : d. Gram.*, § 68, 73), præsertim cum in media verborum parte et post vocalem posita est, quod fit in verbis supra citatis. In poemate enim quod *Rolandslied* inscribitur simul invenimus et *leventic* (3266) et *lebentig* (3259).

q = t : *sambuque, sambiût.* — Ut explicetur quomodo littera *q* in *t* in hoc verbo conversa fuerit, animadvertere licet in quibusdam Gallorum dialectis verbum *sambuque* quasi *sambuche* et *sambutsch* pronuntiatum fuisse.

s, ss = sch : (es)*leissier*, *leischieren; quasser, quaschieren; harnais, harnasch.* — Hæc mutatio ex germanica lingua oritur, in qua litteras *s*, *ss* pro sono *sch* scriptas invenimus (Weinh. : *mhd. Gr.*, § 210). Verisimile est litteras *s*, *ss* in gallicis verbis quæ Germani mutuati sunt eodem modo tractatas fuisse. Potest tamen fieri ut hæc verba sumpta sint ex dialectis lotharingicis in quibus *s* idem sonat atque *ch* (V. Horning : *Ostfr. Dial.*, p. 64).

s = h : *forest*, *foreht; forestier*, *forehtier; chastel*, *schahtel* (*a cunt*); *testiere*, *tehtier; osteiz*, *ohteiz; tapis*, *teppich.* — Notandum est in his vocabulis litteram *s* ante litteram *t* positam esse, si excipias *teppich*, ubi *s* verbum terminat. In « Orthographia gallica » legimus : « Item quedam sillabe pronunciate quasi cum aspiratione possunt scribi cum *s* et *t*, verbi gratia *est*, *plest*, *cest*, » et alibi in eodem opere : « Quant *s* est joynt à la *t*, ele avera le soun de *h*, come *est*, *plest*, seront sonez *eght*, *pleght*. » Igitur manifestum est in surdæ litteræ *s* locum cessisse aspirata *h*, quod declarant insuper consonantia verba germanica *foreht : reht.* Non ignoramus ceterum in quibusdam lotharingici sermonis vo-

cabulis pro littera *s* inveniri *h* (V. Diez, *Gr.*, I, p. 425; Meyer-Lübke, *Gr.*, I, § 468).

Verisimile autem nonne videri potest litteram *s* antequam aspirata *h* facta fuerit, *ch* sonuisse, ut antea vidimus *leischieren* pro (*es*)*leissier*, etc.? Constat præterea, in nonnullis lotharingicæ linguæ dialectis in *ch* mutatam esse gallicam litteram *s*, ut *huch* pro *huis*, *bach* pro *bas*, etc., et illius *ch* in iis, ubi gutturalis sonus usus frequentior est, dialectis locum tenere eum ipsum sonum (V. *heuch'*, *bach'*). Adde quod, in iisdem dialectis, germanicum *sch* in gutturalem sonum conversum est (V. Horning : *Ostfr. Dial.*, p. 83).

In germanico vocabulo *foreis* non cecidit littera *t*, sicut contendit Kassewitz, sed imitando expressa est vox gallica *forez*.

t = d : *blont*, *blunde; triacle, driakel.* — Quomodo littera *d* in litteram *t* translata fuerit supra vidimus. Hæc eadem versa vice ibi præbentur. Apparet enim littera *d* pro *t* in germanicis verbis, ut in verbis *dag* et *deil* pro *tag* et *teil* scriptis.

t = ch : *escarlat, scharlâch.* — Non ex sonorum mutatione littera *t* in *ch* conversa est ; sed quod populus, quid verbo *escarlat* significaretur, nesciret, cujus posterior pars.... *lat*, nomen germanicum *lach*, id est pannum, æquiparabat, in hujus verbi locum formam *scarlâch* substituit.

t = z : *terebinthe*, *térébentine; zerbenzine.* — In latino sermone formam *cerebintina* invenimus ex qua verisimiliter forma germanica *zerbenzine* orta est.

v = b; v, f : *revelin*, *ribbalin; vilain*, *vilân; valet*, *valet*, etc....; *veile*, *faile*, etc....

Cum Germani non litteram habebant quæ idem sonaret atque gallica *v*, in hujus locum substituerunt sonos ei proximos. Sic verborum in medio utebantur littera *b*. Nec mirum, cum unum et idem germanicum verbum modo *b* modo *v* littera scribatur (Wilm. : *d. Gram.*, § 97).

In verborum autem initio pro littera *v* subjiciunt litteras *f* vel

v et nonnunquam in eodem verbo modo hanc, modo illam (*faile, vaile; vinteile, fintale*). Quanquam inter germanicos sonos *f* et *v* aliquid interest, quod patet ex eo quod apud poetas qui versus emendate scribunt *slâfen* et *grâven* non consonant. Cum littera *v* dulcius sonaret ac proinde gallicæ *v* propior esset, plerumque pro gallica littera *v* scribebant Germani *v* atque pro gallica *f* germanicam *f*.

III. — QUOMODO LITTERÆ QUÆDAM AUT TOLLANTUR AUT ADJICIANTUR AUT LOCUM MUTENT

Gallica verba in germanicum sermonem traducta alia etiam ratione affecta fuerunt. Etenim aut singulæ litteræ aut integræ syllabæ his adjectæ fuerunt aut ab his demptæ.

Apheresis. — In verborum initio syllaba nonnunquam tollitur. Forsitan non Germani *spanol* pro *espagnol* mutaverint; nam « Spaniam pro Hispaniam usurpaverunt quoque scriptores *gallici* ævi medii » (*Cang.*). Ita *scharlach* ex *scarlet*, *slavenie* ex *slavinia*, *smaragd* ex *smaragdos* oriri possunt. Hoc quidem autem certum est, scilicet verba *hospital* in *spital*, *arabi* in *rabît*, *afeitier* in *feiten*, *estival* in *stîval* (siquidem hæc vox ex italica lingua non oriunda est) conversa fuisse.

Apocopa. — Sæpe autem rursus in exitu verborum littera aut syllaba ejicitur. Sic fit ut in exitu nominum femininorum nonnunquam excidat littera *e* : *dance* fit *tanz*, *baniere* fit *banier*, *cimbale* fit *zimbel*, etc. Eadem ratione *viztuom* scribitur pro *vicedominus*, *absist* pro *absictos*, etc. (*Sigelât* forsan ex *cyclas* non ex *siglaton* oritur).

Syncopa. — Syncopa qua syllaba quædam ejicitur sæpius fit, litteris *o* vel *e* ablatis. Testibus verbis *walpieren* pro *galoper*, *matraz* pro *materas*, *poûlun* pro *paveillon* substitutis.

Ecthlipsis. — Ecthlipsis qua medio e verbo consonans quædam rejicitur rarius fit. Quædam tamen exempla referre licet ;

âmer pro *ambre*, *samlieren* pro *sambler*, *bliât* pro *blialt*, *tremuntane* pro *tresmontaine*, etc.

Verba gallica non solum sic imminuta sunt, partibus etiam quibusdam aucta sunt.

Prothesis. — Articulus *l* interdum nomini additus fuit; sic ex nomine *ameir*, cui adjungebatur articulus, oritur *lameir;* sic quoque ex *l'empereur*, *lampriure*.

Epenthesis. — Littera quædam, quæ plerumque est littera *e*, in media voce inserta fuit. Sic ex verbis *triblathon*, *siglaton* (*cyclas?*), *bucler*, *escler*, *maisnie*, *camelin*, etc., verba *tribelât*, *sigelât*, *bukkelaere*, *eskelîr*, *massenîe*, *kämbelîn*, etc., formata sunt.

Epithesis. — Aliquoties in exitu verborum quædam littera adscripta est. Sic verba *violet*, *batel*, *flum*, *arabi*, etc., facta sunt *violâte*, *batêle*, *phlûme*, *ravît*, etc.

Metathesis. — Sæpius consonantes in gallicis verbis inclusas Germani inverterunt. Pro verbis enim *temprer*, *diaspre*, *recuevrer*, etc., apparent germanica verba *tempern*, *diasper*, *erkovern*. Jam hæc mutandi ratio apparet in poemate quod *Rolandslied* inscribitur, in quo legimus *rebarmôte* pro *erbarmôte* (5616), *resluoh* pro *ersluoh* (6264), *rekante* pro *erkante* (6742), etc.

Denique gallicorum verborum species aliter adulterata est :

1) Vocalis quædam naso auxiliante pronuntiata est : *papegai*, *papegân ; senechal*, *seneschant ;*

2) Quædam Gallorum consonans, omisso proprio sono, sequentis litteræ sonum accepit : *blanc mangier*, *blammengier*, *blamengier ; grant merci*, *gramerzî ;*

3) Compositum verbum mutatione quadam affectum est qua nomen completivum præpostere positum fuit. Sic oriuntur *sarapandratest* ex *teste de serpent*, *schahtelacunt* ex *cunt a chastel*.

Gallica quædam verba, in germanicam linguam translata, mira quadam specie apparent quod germanicæ syllabæ his additæ fuerunt, modo in initio, modo autem in exitu positæ.

Sic e *croieren* fit *becroieren ;* e *prüeven, geprüeven* et *geprüevieren ;* e *hurtieren*, *zerhurtieren ;* e *quaschieren*, *zequaschieren;* e *parlieren*, *überparlieren ;* e *maldît*, *vermaldit*, etc. Sic etiam ex *amûr* fit *amûren;* ex *alûn*, *alûnen;* ex *amesier*, *amesieren;* ex *kovertiure*, *kovertiuren*, quod syllaba, qua verba in germanica lingua desinunt, gallicis verbis additur. Præterea ex gallicis nominibus formæ aut deminutivæ oriuntur, sicut e *kussîn*, *küsselîn*, e *schapel, schapellîn* et *schapelekîn*, e *pelz*, *pelzelîn* — aut adjectivæ aut adverbiales sicut e *prîs*, *prîslichen*, e *pfell*, *pfellîn*. Denique adjecta syllaba novum germanicum nomen formatum est; sic ex *amûr*, oritur *amûrschaft*.

Non solum gallicus sermo propria verba importando linguam germanicam afficit, sed etiam germanica verba deformando. Sic factum est ut germanicis verbis syllabæ, quibus gallica verba desinere solebant, additæ fuerint. Sic germanica verba *balzieren*, *brunieren* gallicorum verborum speciem præbent. Verba germanica in *-en* desinentia interdum in formam *-ieren* desiverunt, quæ est gallicæ formæ propior : *walken-walkieren*, *wandeln-wandelieren*.

Extrema autem pars nominum formam gallicam *ie* accepit. Sic *zouber*, *lachen*, *jager* speciem *zouberîe*, *lachenîe*, *jagerîe* præbuerunt.

Interdum etiam verba quædam, e gallico quidem fonte hausta, sed germanicam speciem præbentia quod tantummodo his syllaba *-en* adjecta fuerat, alienigenam formam præbuerunt, adhibita syllaba *-ieren :* sic verbum gallicum *penser*, primum *pansen*, deinde *panzieren* genuit [1].

1. In his quæ supra diximus nominum propriorum rationem non habuimus, quamvis haud dubie ad explicandam mutationem litterarum multum valeant; sed tantam deformationem acceperunt, quod præsertim apud Wolframum notandum est, ut unde orta sint asserere sæpissime difficile sit (V. *Rom.*, 4, p. 149 et sq., quid G. Paris de Bartschii conjecturis senserit).

INDEX

LOCUTIONUM GALLICARUM QUIBUS GERMANICI POETÆ USI SUNT

1. APUD HARTMANNUM

beis — li bels Côhars. Er. 1632.

cuns — cuns Brandes von Doleceste. Er. 1906.

de — fil de roi Lac. Er. 361.

hardîs — Lays hardis. Er. 1633.

le — Guivreiz le pitiz. Er. 4476.

sages — Maldwîz li sages. Er. 1635.

2. APUD WOLFRAMUM

ad — sarjande ad pied. P. 386, 12.

ah — salvâsche ah Muntâne. P. 261, 28.

bêâ — bêâcurs. P. 39, 25 ; bêâkunt. P. 47, 17, etc.; bêâ fiz. P. 113, 4.

bien — bien sei venuz. P. 76, 11.

bon — bon fiz. P. 113, 4 ; bon âventiure. W. 109, 4.

de — Terdelaschoye. P. 56, 19 ; roys de France. P. 69, 30, etc.

die — die merzis. P. 578, 3.

en — en franzoys. P. 786, 3.

juven — ulter juven poys. P. 286, 26.

la — la surziere. P. 439, 1.

lît — lit marveile. P. 557, 7, etc.

mâ — mâ vêsin. W. 163, 16.

mangeiz — pitit mangeiz. W. 103, 24.

puover — puover schêtis. W. 242, 9.

schent — bêâ schent. P. 313, 13.

schêr — schêr fiz. P. 113, 4.

fil — fil li roy. P. 10, 15, etc.

3. APUD GODFRIDUM

a — tun cors ta vie a dê comant. 2395 [1].

adjût — Dêus adjût. 3135.

allez — allez avant. 3204.

amant — la fossiur' a la gent amant. 16704.

bêle — juvente bêle et la riant. 3138.

benîe — Dê benie — si sainte companie. 2683 sq.

bienvenjanz — â, bienvenjanz, gentil Tristan. 16191 [2].

blansche — Isôt als blansche mains. 18713.

boneure — a boneure. 3200.

buzêle — « merzi ! » dit la buzêle. 742.

dê — Dê vus sal, la bêle. 741 [3].

cum — cum est bêâs et cum cûrtois. 3362.

drûe — Isôt ma drûe. 19217.

duin — Dê duin dûze âventûre. 3267 [4].

en — en vûs ma mort, en vûs ma vie. 19218.

gentil — gentil rois. 3353.

il — a noster sires, il est mort. 5188.

harpiers — Dê te saut, bêâs harpiers ! 13301.

lêal — lêal amûr. 1360.

li — li duc Morgan. 332.

marveil — marveil de tû le monde. 12564.

mû — mû volontiers. 3611.

1. Puis lor dist : « A Deu vos comant! » (Chr., Er. 1454). — 2. Li rois respont : « Bienveignant soient — Come baron vaillant et preu (Chr., Er., 6434). — 3. Deus vos sault, belle (Bartsch : *Altfr. R. u. P.*, 106, 14). — 4. Belle, deus vos doinst boen jor (Bartsch : *op. c.*, 117, 4).

petit — Melot petit von Aquitan. 14244.

rois — Dêus sal rois et sa mehnie. 3257.

vassal — Dêû sal, bêâs vassol. 3352.

vilûs — Urgan li vilûs. 16014.

frains — Kâedin li frains. 18714.

4. APUD ULRICUM A ZATZIKHOFEN

de — Erec fil de roi Lac. 2264; Iwân de Nônel. 2936.

le — Schâtel le mort. 3550.

Beh.. — Behforet. 3989.

INDEX

VOCABULORUM GALLICORUM QUIBUS GERMANICI POETÆ USI SUNT [1]

ALEXANDER

KAISERCRONICK

ROLANDSLIED

1. Vocabula asterisco ornata, cum in locutionibus inveniuntur, in Cap. II notata non fuerunt.

FLOYRIS

amie,	76
amis,	165
ammiral,	36
baneken,	39
pampilion,	175
topazius,	52
fontanie,	23

TRISTAN : EILHART

A

birsen, VIII,	42
bris, VIII,	85
carbuncel, III,	92
serpant, II,	1

B

amie,	6712
amûr,	2464
avintûre,	5047
baliren,	6350
belz,	2074
birsen,	3069
buckelêre,	5872
butiglêre,	6412
kastelân,	759
kofirtûre,	761
cornit,	2079
kumpanie,	5245
cyclât,	2079
diasper,	2080
driplât,	6590
garzûn,	7127
gimme,	6586
harnas,	751
jâchant,	6585
paulûn,	6556
plaster,	1215
portin,	5670
portenêre,	7896
pris,	3108
samit,	1965
schapperûn,	8234
schevalier,	5061
serpant,	1600
storje,	5556
tempern,	2298
teppet,	8842
tornei,	1335
fritschâl,	8235

HERZOG ERNST

A

mange, III,	41
palas, V,	8

B

almatîn,	3031
âmetist,	2622
âventiure,	3891
bliâlt,	2608
buckel,	3030
castellân,	4603
clârêt,	2389
kolze,	2329
galeide,	3858
galie,	2894
mange,	1585
massenie,	5643
moràz,	2389
palas,	2538
pheller,	1896
pris,	3599
ravit,	3720
samit,	501
sarrazin,	5115
smaragd,	2565
solt,	504
tambûr,	4761
timit,	2868
tribelât,	3002
viztuom,	713

ÉNÉIDE

amatiste,	5791
baldekîn,	12942
baneken,	1674
berill,	9473
bestêôn,	8364
birsen,	4564
birsare,	4727
bîsant,	8994
blenke,	5172
bokel,	5784
buhurt,	13160
calcidônje,	9483
kastel,	7640
kastelân,	687
kateblatin,	12942
cindal,	7336
kolter,	1284
corall,	8284
corduân,	5770
kussîn,	9307
crisolite,	5791
cristall,	6283
dictam,	11900
dimit,	12938
driantasmê,	9309
gimme,	12841
granât,	5795
jâchant,	5713
jaspis,	8284
juste,	7358
justieren,	5219
mange,	5967
matrelle,	6897
muosen,	9479
muske,	8328
ôsterin,	9308
palas,	639
pelle,	9310
pellin,	1289
pellis,	1702
pigment,	8245
porte,	3196
portenaere,	3100
porfier,	8298
prasem,	2510
punieren,	9054
pungieren,	5220
râvit,	689
rûbîn,	5789
samit,	779
saphir,	5795
sarantasmê,	9310
sardine,	5790
sardônje,	9484
sarjant,	5082
sentine,	7647
smaragd,	5789
soldier,	11810
tanczen, G,	13162
tambûr,	1171
teppit,	11648
terbentîne,	8319
topâzje,	5790
torment,	187
tornei,	938
triaken,	11900
trunzûn, B,	7365
vâris,	5097
vernit,	5172
flûm,	395

ÉRACLIUS

ametiste,	981
amîe,	2378
amîs,	2048
banier,	4746
berill,	977
bisand,	702
buhurdieren,	2833
bukkerân,	4958
korall,	975
covertiure,	4988
crisolit,	975
kursît,	5001
küsse,	3562
granât,	981
jâchant,	981
harnas,	4939
oy mê,	3927
palas,	1076
pârât,	3177
phelle,	244
phlaster,	4805
phlûme,	4708
porte,	5232
prîs,	2007
ravit,	1485
rubbin,	973
samît,	302
saphir,	977
sardine,	974
scharlachen,	3386
smâragd,	980
tambûr,	5084
techtier,	4988
tepech,	243
tjost,	5028
topâzje,	974
topel,	2613
vilân,	1559
zimieren,	1824

GRAF RUDOLPH

baneken,	25, 23
behurdiren,	6, 9
cindal,	2, 11
kursit, (Conj. W. Grimm.)	2, 13
gastel,	23, 16
pavilun, (Conj. W. Grimm.)	16, 14
phellel,	2, 11
ravit,	15, 26
suckenie,	2, 13
fier,	25, 25
fâris,	6, 8
fier,	25, 25

Heinrich der GLICHEZARE

burduz,	1586
cus,	606

NIBELUNGENLIED

birsen,	916, 2
buckel,	585, 4
buhurt,	34, 2
chapel,	1654, 3
kovertiure,	1882, 2
garzûn,	223, 1
harnasch,	1475, 3
hurt,	36, 4
hurtecliche,	1890, 1
jaspes,	1783, 3
matraz,	352, 2
moraz,	1812, 3
palas,	34, 3
phell,	365, 3
porte,	486, 1
portenaere,	488, 4
pris,	942, 3
prüeven,	357, 2
puneiz,	795, 4
pusûn,	808, 1
samit,	705, 1
solt,	2026, 3
tjoste,	596, 2
trumbe,	808, 2
trunzûn,	35, 3
ferrans,	576, 3
floyte,	808, 2

27

GUDRUN

baneken,	1146, 4
baniere,	830, 1
barke,	1207
boie,	1598, 4
buckelaere,	356, 2
buhurt,	14, 1
kastelân,	303, 1
kocke,	257, 1
kovertiure,	1148, 2
gabilôt,	356, 3
galeide,	261, 3
galie,	276, 1
galinê,	1132, 1
golter,	1326, 1
hurt,	1410, 3
marnaere,	853, 1
pflûm,	720, 2
pris,	570, 1
puneiz,	1660, 3
pusûnen,	49, 1
schappel,	299, 4
schumpfentiure,	646, 2
tjoste,	184, 3
trumbe,	49, 1
trunze,	1398, 2
vloiten,	49, 2

26

HARTMANN VON AUE

amîe,	E. 467
amîs,	E. 6171
âventiure,	I. 261
baneken,	I. 64
banier,	E. 2321
barke,	G. 781
*bels,	E. 1632
birsen,	G. 2462
brunât,	E. 1895
buckel,	E. 2307
buhurdieren,	E. 3082
buhurt,	E. 1313
carbunculus,	E. 7743
kàrfunkel,	I. B. 1500
kastel,	E. 1156
kastelân,	E. 9864
(iser)kolze,	E. 2329
condwieren,	E. 9868
covertiure,	E. 737
crêatiure,	I. 487
krogieren,	I. 7106
kroijieren,	E. 2563
kulter,	I. 1373
kunrieren,	I. 6659
*cuns,	E. 1906
*de,	E. 361
enschumpfieren,	E. 2647
erkovern,	I. 3733
garzûn,	I. 2132
gran,	I. 3454
hâmît,	E 2702
*hardis,	E. 1633
harnasch,	I. 776
hurtlich,	E. 2289
jâchant,	E. 7678
juste,	E. 768
tjost,	I. 2549
justieren,	E. 2426
tjostieren,	I. 739
*le,	E. 4476
*li,	E. 1640
leisieren,	I. 5324
mange,	I. 4363
marnaere,	G. 1831
massenîe,	I. 6897
meile,	I. 7230
palas,	I. 1079
panel,	E 7693
panzier,	E. 2348
parrieren,	E. 2341
pavilûn.	E. 5037
pelz,	E. 2013
phelle,	E. 2340
*pitiz,	E. 4476
porte,	I. 1128
portenaere,	I. 6175
pris,	I. 756
prisen,	I. 151
prislichen,	I. 3271
prüeven,	E. 1953
(er)prüeven,	E. 7373
(ge)prüeven,	E. 5235
puneiz,	I. 5312
pungieren,	E. 2460
ravine,	E. 9866
ridieren,	I. 6480
ris?	E 2309
roi,	E. 361
rotewange,	E. 6717
rubîn,	I. 625
*sages,	E. 1635
salse,	I. 3279
saluieren,	E. 8176
samît,	I. 6485
sarjant,	I. 3708
saver (varwe),	E. 7725
schapel,	E. 1575
scharlach,	I. 326
sei,	I. 3456
seit,	I. 3454
sigelât,	E. 1569
smârcides,	I. 623
soldenaere,	G. 1876
soldiere,	E. 2634
surzengel,	E. 819
tanz,	Gr. 3398
tanzen,	I. 67
tavelrunde,	E. 1615
tempern,	I. B. 1306
teppech,	E. 8599
turnei,	I. 3061
turnieren,	I. 2803
Fâ(murgân),	E. 5155
Fei(morgân),	I. 3424
fasân,	E. 2043
vespereide,	E. 2453
*fil,	E. 361
walopieren,	I. 2553
wile,	E. 1090
zendal,	E. 377
zimieren,	E. 735
zinober,	E. 2295

ULRICH VON ZATZIKHOFEN

abestôn,	4798
ameliste,	4131
amîe,	689
amis,	6196
âventiure	389
baneken,	7179
banier,	2869
barbel,	4529
barragân,	4828
berillus,	4141
betschelier,	2695
birsen,	290
boye,	7625
brisûn,	3555
brüeven,	3082
buggelaere,	1121
buhurdieren,	640
buhurt,	5719
busûne,	9078
kalcedon,	4141
karfunkel,	4143
kastel,	3574
kastellân,	5172
ciclât,	8484
kondewieren,	6628
kôrall,	4122
kovertiure,	647
kovertiuren,	1991
crisolitus	4142
cristalle,	209
kroigieren,	3111
kulter,	4154
kumpânîe,	8579
kupfe,	3629
kursît,	885
(wan)küssîn,	836
*de.	2264
erkovern,	1857
galazià,	8525
garzûn,	2595
grânât,	4131
gügerel,	646
harnasch,	299
jâchant,	4143
jaspis,	4124
juppe,	6062
just,	2896
justiere,	2012
justieren,	3001
justiure,	8076
kupfe,	3629
lâzûr,	6298
*le,	3550
leisieren,	2369
massenie,	376
matertelle,	8727
montâne,	6565
mort,	3550
muosieren(W.P.)	4110
nigromanzie,	5831
ônichelin,	4119
ônix,	4142
palas	2845
parân?	8716
parelieren,	502
pavelûn,	2812
pfeller,	201
plâne,	2369
porte,	157
pris,	28
(un)pris	447
prisant,	8477
prisen,	873
puneiz,	3257
pungieren,	639
râvit,	5104
rivier,	5137
*roi,	2264
rotte,	2678
rubîn,	4129
saffir,	4128
salûieren,	5384
samit,	886
sardine,	4130
sarjant,	1404
sarrazin,	5272
sarumine,	861
schâch,	5354
schappellîn,	4075
schappelikîn,	868
schaprûn,	2596
scharlât,	2596
schumpfentiure,	2933
serpant,	7905
sinopel,	4421
smâragd,	4129
tanzen,	657
tavelrunde,	2279
topazje,	4130
triblât,	4817
turnei,	2628
turneisch,	638
turnieren,	305
va'et,	4969
vâls,	4086
faylieren,	3002
(meer)feine,	180
ferrân,	4844
vespereide,	2855
*fil,	2264
vintâle,	4533
vinteile,	1385
fischieren,	5802
flôren,	646
voreht,	672
vorehtier,	732
franzois,	5804
wambasch,	3811
weifier,	4441
zimbel,	3899
zimieren,	360

WIRNT VON GRAVENBERG

WOLFRAM VON ESCHENBACH

abestô, P. 791, 16
absist, P. 791, 19
achates, P. 791, 11
achmardî, P. 14, 22
*ad, P. 386, 12
admirât, W. 432, 16
agraz, P. 238, 27
*ah, P. 261, 28
alabanda, P. 791, 19
alûnen, P. 75, 6
amatiste, P. 589, 18
amazûr, W. 18, 1
âmer, W. 62, 16
amesier, P. 164, 25
amesiern, P. 88, 17
amie, P. 345, 23
amis, P. 133, 10
amor, P. 478, 30
âmûrschaft, P. 439, 15
antrodrâgmâ, P. 791, 8
arômât, W. 451, 22
âromâten, W. 462, 27
aspindê, P. 741, 2
âventiur, P. 130, 10
âventiuren, P. 249, 4
âvoy, P. 21, 14
balax, P. 791, 2
baneken, P. 30, 1
baniere, P. 31, 19
barbier, P. 155, 7
barbigân, P. 376, 14
barel, P. 622, 9
barke, W. 22, 6
barûn, P. 785, 7
bastart, P. 552, 12
bätschelier, W. 290, 24
*bêâ, P. 39, 25
bestiôn, P. 791, 4
*bien, P. 76, 11
blenke, P. 810, 13
blialt, P. 235, 10
boie, P. 56, 20
*bon, P. 113, 4
bônît, P. 570, 3
bovel, P. 18, 22
buckeram, P. 588, 15
buhurdieren, P. 227, 11
buhurt, P. 242, 5
buckel, P. 37, 7
buzzel, P. 190, 13
calcidôn, P. 735, 21
calcofôn, P. 791, 12
kalopeiz, W. 32, 11
kalopieren, P. 37, 15
kämbelin, W. 196, 2
kapûn, P. 657, 8
karacte, P. 470, 24
cardemôm, P. 790, 2
casagân, W. 406, 7
kastel, P. 535, 7
kastelân, P. 121, 24
celidon, P. 791, 11
cerâuns, P. 791, 6
clâret, P. 809, 29
kocke, P. 55, 6
collier, W. 406, 12
kolze, P. 683, 17
comûne, W. 113, 13
condewier, P. 401, 13
condewieren, P. 155, 19
*cons, P. 121, 27
conterfeit, P. 3, 12
coralis, P. 791, 4
corniol, P. 791, 13
kovertiure, P. 14, 16
crêatiure, P. 283, 3
krie, P. 80, 3
krien, W. 391, 5
krigierre, P. 81, 13
kriieren, P. 68, 19
crisolt, P. 791, 25
crisoprassis, P. 791, 27
kulter, P. 24, 4
kumpân, P. 158, 18
kumpânie, P. 147, 18
kunreiz, W 59, 18
kursit, P. 14, 25
kurteis, P. 327, 16
kurtôsie, P. 144, 21
(wan)küsselîn, W. 282, 16
*de P. 56, 19
dîadochîs, P. 791, 28
dialetike, P. 312, 23
dictam, P 579, 12
*die, P. 578, 3
djonisiâ, P. 791, 10
driakeln, P. 484, 16
drianthasmê, P. 775, 5
dribok, W. 111, 9
dublîn, W. 410, 21
duc, P. 129, 17
ducisse, T. 58, 1
echites, P. 791, 14
eise, W. 449, 10
ekub, W. 197, 11
*en, P 786, 2
enschumpfieren, P. 43, 30
eskelir, W 28, 16
esklirie, W. 287, 5
eysiern, W. 326, 11
gabilôt, P. 120, 2
gagates, P 791, 15
galactidâ, P. 791, 17
gâlander, P. 544, 14
galreide? W. 134, 13
gâmân, W. 16, 12
garnasch, P. 588, 17
garzûn, P. 18, 23
gênit, P. 778, 20
glaevin, P. 231, 18
goufe, W. 92, 12
grâl, P. 235, 23
*gramerzis, P. 351, 8
grânât, P. 233, 20
grânât, P. 508, 11
gugel, P. 127, 6
gügerel, P. 145, 20
guttrel, W. 326, 17
hâberjoel, W. 356, 7
hâmit, P. 114, 27
hardeiz, W. 56, 25
hardieren, P. 665, 23
harnasch, P. 7, 27
härsenier? P. 76, 29
hâsche, P. 183, 17
heistieren, P. 592, 28
hurt, P. 65, 4
hurteclich, P. 60, 24

138

WOLFRAM VON ESCHENBACH

WOLFRAM VON ESCHENBACH

sentîne, W. 414, 25
serpant, P. 276, 10
sinôpel, P. 239, 1
sir, P. 76, 11
slavenîe, P. 449, 7
soldier, P. 21, 12
soldierse, P. 341, 24
soldiment, P. 77, 5
solt, P. 14, 10
spânôl, P. 39, 15
spitâl, P. 522, 10
stanthart, W. 368, 7
stivâl, P. 63, 15
stîve, P. 764, 27
storje, P. 684, 16
suknî, P. 145, 1
surkôt, P. 145, 1
surzengel, P. 257, 6
surziere, P. 312, 27
talfin, T. 92, 2
talfinette, T. 126, 3
tambûr, P. 19, 9
tambûren, P. 511, 26
tamburr, P. 19, 8
tämris, P. 601, 12
tanz, P. 242, 5
tanzen, P. 511, 26
tärkis, W. 321, 20
tavelrunder. P. 284, 21
tavelrunderaere, P. 652, 13
taverne, W. 44, 12
tehtier, W. 412, 24
temperîe, P. 643, 23
templeis, P. 444, 23
tepich, P. 69, 10
terre, P. 685, 22
tjost, P. 25, 30
tjostiure, P. 174, 19
topel, P. 115, 19
topeln, P. 248, 11
treif, W. 197, 10
treimunt, W. 9, 2
tremuntâne, P. 715, 17
treviers, P. 812, 12
trippanierse, P. 341, 23
tropel, P. 68, 26
trunzûn, P. 106, 17
tubieren, W. 155, 3
tumbrel, W. 373, 23
turkopel, P. 351, 12
turkoys, P. 741, 6
turnei, P. 60, 11
turnieren, P. 80, 27
*ulter, P. 286, 26
ussier, P. 596, 10
faile, P. 301, 28
failieren, P. 738, 28
fasân, P. 287, 1
feie, P. 56, 18
feiten, P. 45, 21
feitieren, P. 18, 4
fênis, P. 469, 8
vesin, W. 163, 16
vesperîe, P. 68, 24
fianze, P. 38, 6
fier, P. 21, 11
*fil, P. 10, 15
vilân, P. 74, 13
vînaeger, P. 551, 21
vintâl, P. 44, 4
vintûse, W. 323, 23
fischieren, P. 168, 17
fisike, P. 481, 15
fisîôn, P. 453, 25
*fiz, P. 113, 4
floitieren, P. 63, 8
floitierre, P. 19, 11
flôren, W. 195, 4
flôrieren, P. 341, 3
flôrî, P. 531, 25
flôris, W. 196, 19
flôrsen, W. 373, 16
flûrs, P. 508, 21
fôle, P. 91, 16
fontâne, P. 753, 23
forest, P. 27, 29
forstaere, P. 592, 10
franzeis, P. 88, 26
furrieren, P. 168, 10
walap, P. 37, 23
wastel, P. 423, 21
zerbenzîne, P. 789, 26
zimierde, P. 164, 21
zimieren, P. 36, 22
zindâl, P. 19, 1
zingel, P. 376, 11

GOTTFRIED VON STRASSBURG

*a, praepos.,	2396
*a, exclam.,	3122
*adjût,	3135
*allez,	3204
amant,	16704
ameir,	11990
ameir,	11999
ameiren,	12069
amie,	11492
amis,	2679
amûr,	1360
amûren,	12069
*avant,	3204
âventiure,	151
âventiuraere,	9238
baltenaere,	15636
baneken,	2160
banekie,	410
barke,	5115
barûn,	4050
barûnie,	4163
batalje,	385
batêle	12532
*bêâs,	2395
*bêle,	741
*benie,	2683
*bienvenjanz,	16191
birsen,	2116
*blansche,	18713
bliât,	18153
blunde,	18472
*(a)boneure,	3200
brief,	8143
buhurdieren,	5052
buhurt,	650
*buzêle,	742
calzedôn,	10975
kastêl,	1642
kastelân,	5364
ciclat,	11106
*comant,	2396
condewieren,	3327
contenanze,	6493
conterfeit,	5079
cordieren,	13126
cors,	2396
covertiure,	4578
crêatiure,	3268
krisolit,	11140
crôieren,	5578
cuire,	3021
*cum,	3362
cumpanie,	2684
kuppeln,	3441
curie,	2959
cûrtois,	2395
cûrtôsie,	2294
damoisêle,	9169
dan,	3755
*dê,	741
discantoit,	17375
*dit,	742
driakel,	9440
*drûe,	19217
duc,	332
*duin,	3267
*dûz,	3267
*en,	19218
enbrazieren,	4327
entschumplieren,	18917
*est,	3362
*et,	3138
galander,	16895
galopieren,	8951
garzûn,	5057
*gent,	16704
*gentil,	3353
gimme,	1906
gloie,	11126
glose,	4687
gorge,	2982
grân,	15831
*harpiers,	13301
hurten,	7016
*il,	5488
istôrje.	448
jachant,	10974
*juvente,	3138
*la,	741
lameir,	11999
lameir,	11990
lâzûr,	15883
*le,	12564
*leâl,	1360
leisieren,	2107
*li,	332
lois,	5999
lumbele,	2941
*ma,	9170
*maina,	18713
mangerie,	16826
maniere,	4572
marnaere,	7396
marschandise,	4353
marschant,	3128
*marveil,	12564
massenie,	2923
meir,	11999
melodie,	4813
merlin,	16893
mêrzi,	742
merzien,	3358
mixtûre,	15834
morâliteit,	8008
mort,	9245
*mort,	19218
*mû,	3611
*munde,	12564
*noster,	5488
organieren,	4803
palas,	3229
palmâtside,	15888
panze,	2907
papegân,	10999
pârât,	874
parrieren,	669
partieraere,	8350
pasturêle,	8076
pavelûne,	5350
pensieren,	12071
*petit,	14244
pfelle,	662
planje,	16741
pônder,	15191
prâerie,	17155
prisant,	3050
prisanten,	3054
prüeven,	4520

GOTTFRIED VON STRASSBURG

geprüevieren,	4975
puneis,	6753
punieren,	6751
quartier,	2802
refloit,	2293
*riant,	3138
ribalt,	3794
rivâge,	15925
riviere,	5348
*rois,	3257
rotruwange,	8077
rotte,	3207
rotte,	11365
rotten,	3675
rotieren,	3205
rubin,	11140
rundat,	8077
*sa,	3257
safrân,	15832
*saint,	2684
*sal,	741
salûieren,	4328
sambelieren,	2108
sambiût,	3680
samblanze,	16327
samît,	10904
saphîr,	10975
sardin,	11139
särjant,	5902
*saut,	13301
schantoit,	17375
schanze,	6494
schanzûn,	2292
schapel,	3149
schapelekîn,	676
schevelier,	5580
schumpfentiure,	5613
senkel,	10827
serpant,	8907
*si,	2684
sires,	4588
smaragd,	10974
smirlîn,	2203
sole,	8631
spanjôl,	9215
stampenîe,	2293
symphonien,	3674
*ta,	2396
tassel,	10939
*te,	3158
teilieren (?)	2975
timît,	11124
tjoste,	9214
topâz,	11139
trisor,	4481
triste,	1997
*tû,	12564
*tun,	2396
turnei,	389
turnieren,	2107
*vassal,	3352
feitieren,	670
feitiure,	4577
*vie,	2396
fier,	6493
figieren,	4624
figiure,	6651
*vilûs,	16014
violate,	11125
floitieren,	10924
flôrîe,	17389
folate,	8078
*voluntiers,	3611
fossiure,	16704
*frains,	18714
franzen,	10909
funtânje,	16742
furke,	2935
furkîe,	2924
*vûs,	741
zendâl,	662
zimere,	2942

ATHIS UND PROPHILIAS

âmîs,	A.* 12
baniere,	B. 62
barbier,	B. 61
berillin,	A.* 21
buhurt,	B. 79
kondwieren,	C.* 122
kursit,	E. 109
harnasch,	B 16
jost,	B. 72
lasûr,	B. 24
mailin,	B. 51
muosen,	F. 82
pavilûn,	D. 133
pris,	B. 162
punier,	E. 75
punieren,	B. 149
râvit,	B. 84
rubbin,	A.* 20
samît,	A.* 156
sarjant,	A.* 136
scievalier,	B. 94
storje,	B. 78
tassel,	D. 150
terrâz,	E. 20
fantaille,	B. 52

CONCLUSIO

In hoc opere quibus e gallicis dialectis sumpta fuerint varia germanica verba disquirere prætermisimus. Quod, grave quidem et difficile, tum solum effici posse existimamus cum multa de plurimis et minutissimis studiis edita erunt. Primum enim accurate decernendum est quibus regionum partibus dialecti sedeant, quibus verbis peculiaribus quisque poeta potissimum utatur, deinde cognoscendum qua ætate et quibus locis codices scripti fuerint, denique colligendæ sunt variæ verborum lectiones. Quæ cuncta etsi non a nobis perfecta sint, inchoata tamen pro virili parte tradidimus. Ex his quæ incondita voce exposuimus peritiores quidem ad majora evadere poterunt.

Auxiliantibus enim quos descripsimus indicibus, plane forsan apparebit quem apud scriptorem aut qua ætate verbum gallicum primum exstiterit. Germanos præterea sensim verbis alienigenis usos esse manifestum est, quod si de germanicis litteris et de germanicis auctoribus judicare velis, plurimum valet. Etenim, ut exemplo utar, si animadvertes ad extremam duodecimi seculi partem verba gallica sæpius quotidie adhibita fuisse, non amplius dices, quod adhuc dictitare plerique solebant, poema Hartmanni quod *Erec* inscribitur ante scriptum fuisse quam compositum fuerat opus ejusdem poetæ quod *Iwein* inscribitur, quod plura verba e gallica origine orta in primo poemate inveniuntur.

His indicibus multa, adhuc deterrime explicata, clarius patent. Si exemplo uti libet, Steiner enim contenderat primum in *Gudrun* formas *galeide, galîe*, *galîne* inventas fuisse (*Germ. Stud.*, II, p. 255). Animadvertimus autem vocabula *galîne* in *Roll.*, *galeide* et *galîe* in *Herz. E.* adhibita fuisse.

Postquam quosdam errores correctos esse a nobis putamus, quorumdam verborum origines quæsivimus (V. caput II) atque quibus mutationibus gallica verba in germanicam linguam translata affecta sint consideravimus (V. caput III), existimamus hunc laborem non omnino vanum infecundumque fuisse.

Attamen opus nostrum quasi mancum esse putamus. Nihil enim nobis antiquius fuisset quam ut varias lectiones gallicorum verborum quæ apud germanicos poetas inveniuntur, omnes traderemus et voces quibuscum consonant perfectis indicibus exponeremus. Nobis cordi fuisset ad extremam tertiidecimi seculi partem colligendis gallicis verbis curam impendere. Sed ex ipsius operis proposito non tanta aggredi licebat; quæ omisimus, si vita suppeditat, repetere et altius introspicere nobis in animo est.

INDEX RERUM

BESANÇON. — IMP. ET STÉRÉOT. DE PAUL JACQUIN.

Vidi ac perlegi,

Lutetiæ Parisiorum, in Sorbona, idibus januar. ann. MDCCCXCVIII,

Facultatis litterarum in Universitate Parisiensi Decanus,

A. HIMLY.

Typis mandetur :

Academiæ Parisiensis Rector,

GRÉARD.